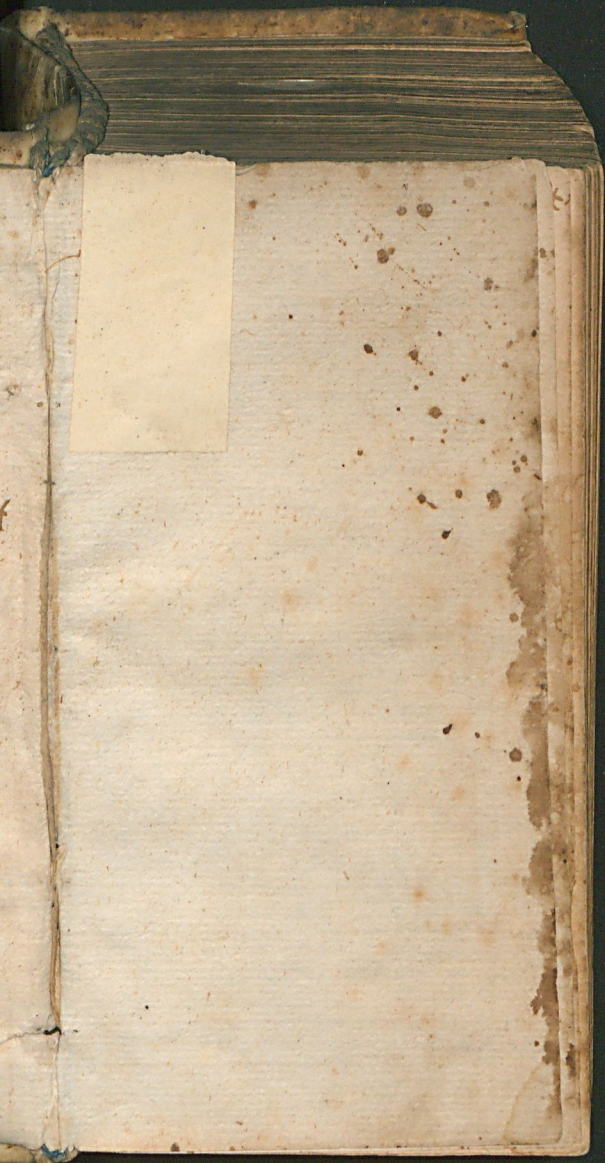
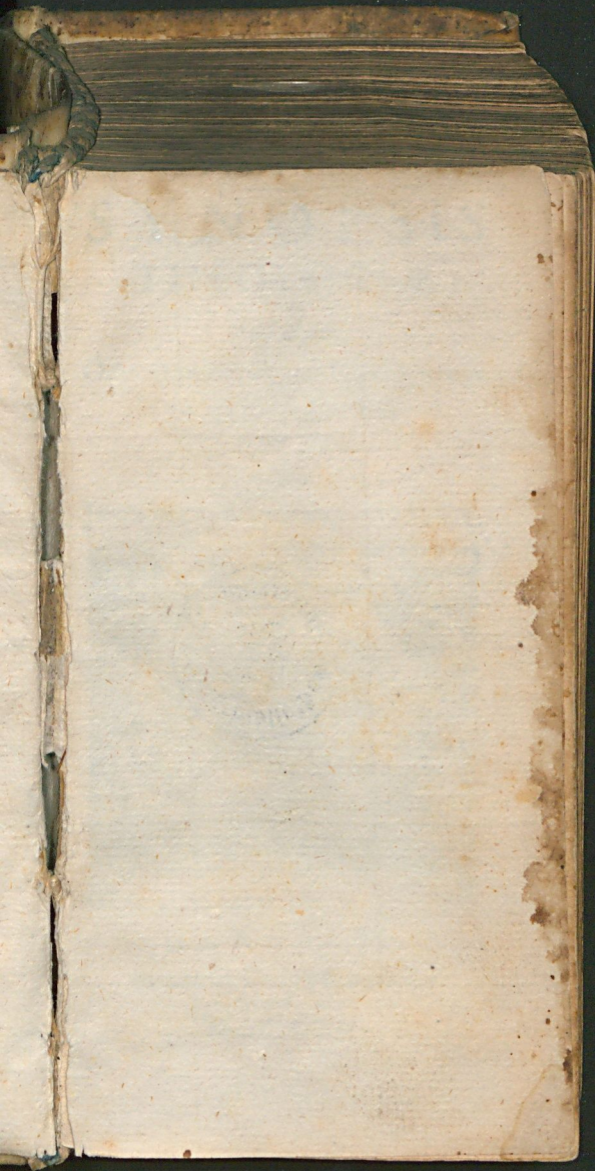

00 Ha.

F. E. Hart
mann

S

Oe

Jo

Joh. Ludericus Hartmannus
SYNOPSIS
THEOLOGICÆ

Exhibens

Oeconomiam singulorum locorum
communium theologi-
corum:

Studio

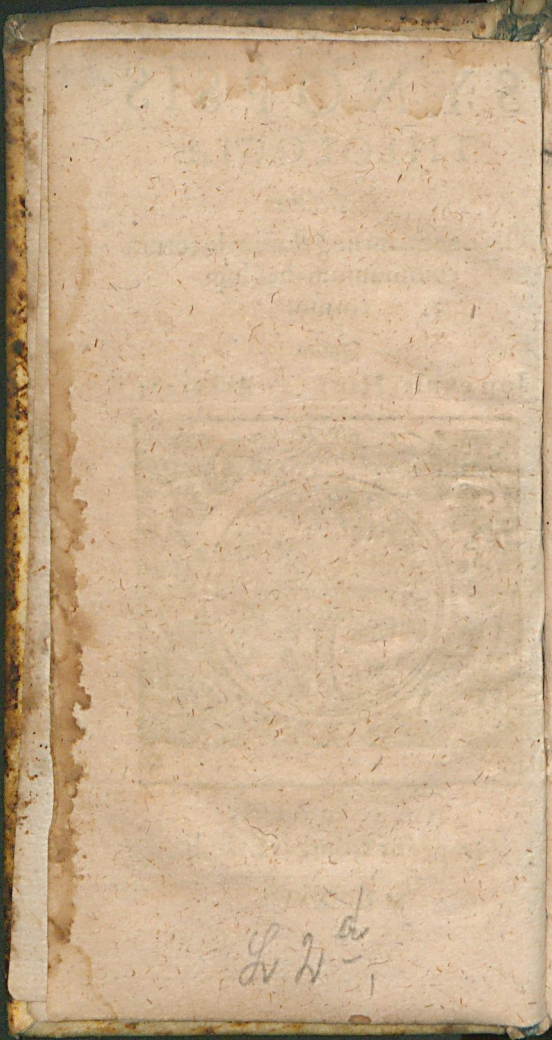
JOHANNIS-HENRICI ALSTEDII.

HANOVIAE,
Impensis Conradi Eyfridi,

M DC XXVII.

1627

LECTORI BENE-
VOLO S.D.

Vemadmodum ades tum
demum satis instructa est,
cum in suas omnes cōtigna-
tiones & conclauia ad ne-
cessarios vsus est distincta:
sic disciplina tum demum habet laudem
& vsum, quando generalissima siue sum-
ma, intermedia siue subalterna, & infima
seu specialissima ipsius praecepta ritè sunt
disposita. Id verò praestat lumen methodi.
Quare nolui cōmittere, vt definitionibus,
regulis, distinctionibus & questionibus
theologicis deesset haec fax. Illam itaq; tibi
praefero, non vt dux, sed vt comes vetera-
nus. Tuum est, hoc de te benemerendi stu-
dium grato accipere animo, & hac me-
thodo diacretica non solum vti tanquam
praesentissimo memoriae subsidio, sed etiam
illam habere pro instrumento explicatio-

nis & amplificationis certissimo. Infelices enim sunt magistri, addo & infructuosi, qui generalia perpetuis sermonibus volventes, non explicant & diducunt singula, & alias ad alias partes adiungunt atque comparant. Hanc vtilitatem vbere proventu hauries ex hoc libello, quem non absq³ cura sic adornauimus.

NB. Numeri minusculi præscripti vocabulis diuerso typi genere excusis indicant titulos cuiusque loci communis.

ME-

METHODVS.

Sive.

C A T E N A.

*Locorum hic traditorum methodo
diaretica.*

Theologiae occurrit præcognitio, & cognitio.

Præcognitio est quantum ad theologiae naturam, *loc. 1.* & studium, *loc. 2.*

Cognitio est partim in catechesi, partim in Scriptura Veteris & Novi Testamenti.

Catechesis consideratur in genere, *loc. 3.* & in partibus seu capitibus suis, quæ sunt symbolum apostolicum, *loc. 4.* decalogus, *loc. 5.* oratio Dominica, *loc. 6.* institutio baptismi, *loc. 7.* institutio sacrae cœnæ, *loc. 8.* & formula disciplinæ ecclesiasticæ, *loc. 9.* Ex his *alia* formant fidem, vt symbolum: *alia* vitam, vt decalogus: *alia* fidem & vitam simul, vt quatuor reliqua.

Scriptura V. & N. T. consideratur in se, *loc. 10.* & dogmatibus siue partibus suis, quæ sunt numero duæ; vna de Deo, *loc. 11.*

A 3 altera

altera de operibus Dei, quæ considerantur communiter, *loc. 12.* & singulariter, vt sunt ab æterno, vel in tempore.

Opera Dei ab æterno sunt, ad intra, vel ad extra; & hæc veniunt nomine decreti seu consilii; quod consideratur in genere, *loc. 13.* vel in specie, vt est prouidentia æterna, *loc. 14.* & prædestinatio, *loc. 15.*

Opera Dei in tempore sunt executio decreti Dei, quantum ad prouidentiam & prædestinationem.

Executio prouidentia est creatio, *loc. 15.* & gubernatio, que spectatur communiter, *loc. 16.* & singulariter, vti est creaturarum non-intelligentium, *loc. 17.* & intelligentium: eaque tum in genere, *loc. 18.* tum in specie angelorum, *loc. 19.* & hominis.

Gubernatio hominis est ante lapsum, vel post lapsum.

Ibi occurrit imago Dei, *loc. 20.* & fœdus naturæ, *loc. 21.* hic est liberum arbitrium, *loc. 22.* peccatum eiusque pœna, *loc. 23.* & peccati aliqua repressio per legem, *loc. 24.* in coniugio, *loc. 25.* & societate tum politica per magistratum, *loc. 26.* tum scholastica, per præceptores, *loc. 27.*

Executio prædestinationis fit in hac vita, vel post hanc vitam: & illa circa angelos, *loc. 27.* vel homines, eosque electos, vel reprobos. Ibi est fœdus gratia: hic est vel
nulla.

nulla vocatio, vel aliqua vocatio. Vtraque colligi potest ac debet ex iis, quæ dicuntur de fœdere gratiæ: ita vt non opus sit operosè præcipere de executione prædestinationis circa reprobos.

Fœdus gratiæ spectatur in forma, fundamento, & applicatione sui.

Forma fœderis gratiæ est *loc. 28.*

Fundamentum fœderis gratiæ est Christus mediator, *loc. 29.*

Applicatio fœderis gratiæ. Promulgatur & ob signatur.

Promulgatio fit in Euangelio, *loc. 30.* & ecclesia.

Ecclesia spectatur in se, & oppositè quantum ad hostes.

Ecclesia in se spectatur ratione collectionis, quatenus est ecclesia, *loc. 31.* & gubernationis; quæ est principalis, & ministerialis: & illa rursus est in dispensatione beneficiorum Dei, quorum alia sunt principalia, alia accessoria.

Beneficia Dei principalia sunt prima, vel orta.

Prima sunt vocatio, iustificatio, & sanctificatio.

Vocatio spectatur in se, *loc. 32.* & effectis suis, vt sunt fides, *loc. 33.* & sanctitas, *loc. 34.*

Iustificatio explicatur *loc. 35.*

Sanctificatio spectatur in bonis operibus

communiter, *loc. 36.* vel singulariter, *loc. 37.*

Beneficia orta sunt adoptio, *loc. 38.* libertas Christiana, *loc. 39.* & conseruatio, seu perseuerantia sanctorum, *loc. 40.*

Beneficia accessoria sunt *loc. 41.*

Ecclesiæ gubernatio ministerialis est. *loc. 42.*

Ecclesiæ hostes sunt *loc. 43.*

Obsignatio fœderis gratiæ fit per sacramenta quæ considerantur in genere, *loc. 44.* & in specie: vbi sunt sacramenta V. T. *loc. 45.* & noui, puta baptismus, *loc. 46.* & sacra cœna, *loc. 47.*

Executio prædestinationis post hanc vitam spectatur communiter, in ultimo Domini aduentu, *loc. 48.* resurrectione carnis, *loc. 49.* & ultimo iudicio, *loc. 50.* vel singulariter, quantum ad vitam æternam, *loc. 51.* & mortem æternam, *loc. 52.*

LOCVS I.

De Theologia.

1. **T**heologia habet sua præcognita, & tractationem locorum communiū.

2. *Præcognita theologica* sunt de ipsius natura & studio.

Natura theologia cognoscitur ex ipsius definitione & distributione.

3. *Definitio* hæc est: Theologia est rerum diuinarum scientia.

4. *Dis-*

Synopsis Theologia.

9

4. *Distributio theologiæ est, quod sit vera, vel falsa, quæ etiam apparens dicitur, & opinabilis.*

5. *Theologia vera est archetypa in Deo Patre Filio, & Spiritu sancto: vel ectypa.*

6. *Theologia archetypa attributa, seu proprietates, sunt: esse increatam, infinitam, perfectissimam, incommunicabilem, & sui communicatiuam.*

7. *Theologia ectypa est unionis, visionis, & reuelationis.*

8. *Theologia unionis est in Christo secundum humanam naturam. Itaque in Christo est theologia duplex: vna essentialis, seu archetypa, altera unionis, seu æconomica.*

9. *Theologia visionis est beatorum angelorum & hominum in cælis. Dicitur etiam theologia beatorum, comprehensorum, excelsa, & ecclesiæ triumphantis.*

10. *Theologia reuelationis est hominum in hac vita. Dicitur alias theologia viatorum, viæ, nostra, & humilis.*

Estq; naturalis, vel supernaturalis: prout nempe reuelatio, seu patefactio, est duplex. Confer Psal. 19. & Rom. 1.

11. *Theologia naturalis consideratur in Adamo ante lapsum, vel in homine post lapsum: & in hoc rursus, vel ethnico vel in ecclesiâ Dei versante. Ibi est theologia*

A. 5; natu-

naturalis nuda, hic vestita siue ornata.

12. *Theologia supernaturalis* spectatur in diuisionibus & affectionibus suis.

Diuisiones ipsius sunt, quod est inspirata, infusa, vel acquisita.

13. *Theologia inspirata* est *à* *ve* *q* *o*, ante Moysen, vel *à* *ve* *q* *o* post Moysen: & hæc est ipsissima Scriptura sacra, quæ dicitur *theologia positina*.

14. *Theologia infusa* est, qua Spiritus sanctus ordinariè vel extraordinariè, immediatè vel mediate nos imbuunt.

15. *Theologia acquisita* est, quæ acquiritur proprio studio.

16. *Affectiones theologiae supernaturalis* sunt, esse unam specie, fundamento, & substantia; sed ratione

I. *finis seu usus*, esse theoreticam, vel practicam:

II. *modi tradendi*, esse catechetica, vel didacticam; scholastica, vel popularem, seu ecclesiasticam; didacticam, vel polemica:

III. *ambitus*, esse totalem, seu vniuersam, vel partialem, vt est theologia symbolica, allegorica, parabolica, typica, analogica, &c.

IV. *perfectionis*, esse in idea, vel in subiecto. Illa dicitur theologia simpliciter, & absolute; hæc, theologia secundum quid.

17. *Theologia falsa* est aperte falsa, vel mangonizata. Ibi est theologia ethnico- rum, Iudæorum, & Mahumedanorum: hic pseudo-christorum, & antichristorum; at- que hæc est tum hæreticorum, tum magni Antichristi. Porro *theologia ethnicorum* est vel veterum, eaque vulgaris, vel philoso- phica, & hæc rursum fabulosa seu mytho- logica, naturalis seu physica, aut civilis seu politica: vel hodie vi- nium, vt Americanorum, Japoniorum, & similibus idolola- trarum.

L O C U S II.

De studio theologico.

1. *Studium Theologicum* est extraordina- rium, vel ordinarium.

2. *Studium Theologicum extraordinarium* est in heroicis quibusdam ingeniis.

3. *Studium theologicum extraordinarium* absoluitur præfixione scopi & metæ tem- poris, remotione impedimentorum, & applicatione mediæ discentiæ theo- logicæ.

4. *Scopus studii theologici* est remotus, isq; gloria Dei, & salus animarum; vel proxi- mus, isque tum simplex, vt futurus theo- logus seruiat Deo in schola, vel ecclesia; tum compositus, vt Theologia doceatur in schola & ecclesia simul.

5. *Meta temporis studio theologia impendendi variat pro diuersitate ingeniorum, & adminiculorum discendi. Communiter solet præscribi sexennium.*

6. *Impedimenta studii theologici sunt vitia impia, confusio, & curiositas.*

7. *Media, seu adminicula, discendi theologia, sunt diuina, vel humana.*

8. *Media diuina sunt precatio, & sanctimonia vitæ.*

Media humana sunt natura, & cura.

9. *Natura, quæ requiritur in studioso theologia, est ingenium theologicum.*

10. *Cura est artis, vel exercitationis.*

Cura artis est triplex: philologica, philosophica & theologica.

11. *Cura artis philologica est in eo, vt studiosus theologia discat linguas necessarias, vt sunt Latina, Græca & Hebraica. Quibus, tanquam honorariæ, addi possunt à felicioribus, ingeniis Arabica, & alia: quædam exoticæ.*

12. *Cura artis philosophica est in eo, vt studiosus theologia artibus organicis, id est, grammaticæ, rhetoricæ, dialecticæ, oratoricæ, & poëticæ, addat primam philosophiam, arithmetica, geometriam, sphaeram cœlestem & terrestrem, computum, astronomicum, musicam, ethicam, economicam, & politicam.*

13. *Cura:*

13. *Cura artis theologiae* perficitur quatuor curriculis; è quibus primum est catecheticum; secundum, locorum communium; tertium, biblicum; quartum, controversiarum theologicarum & historiae ecclesiasticae.

14. *Cura exercitationis* est in adornatione locorum communium theologicorum, disputationibus theologicis declamationibus & concionibus, denique in peregrinatione.

L O C U S III.

De Catechesi.

ITa sunt *praeognitia theologica*: Sequuntur *loci communes* in Catechesi & Scriptura.

Catechesis spectatur in genere & partibus suis.

Circa Catechesin in genere quatuor sunt expendenda, quid ea sit, cur tradenda sit, & quomodo; denique quis sit nervus ad catechizandi modum.

1. *Catechesis* est compendium religionis Christianae.

2. *Catechetica institutio* est necessaria & valde antiqua. Nam *principio* ea est necessitas catechismi tradendi in ecclesia, quae est professionis locorum communium in scholis theologicis *Deinde* catechetica institu-

tio est fundamentum ædificationis ecclesiasticæ. *Tertio* hæc est forma sanorum verborum. *Quarto* hac ratione omnes præparantur ad conciones intelligenter, & fructuose audiendas. *Quinto*, catechumeni de religionis controuersis paulatim iudicare discunt. *Sexto* hæc consuetudo ecclesiam docendi, vna cum doctrinæ puritate, disciplinæ quoque formam restituit ac feruat. *Denique* capitum catecheticorum vsus est longe amplissimus & suauissimus in quinque illis docendi generibus: puta in didascalico, elenctico, prædeutico epanorthotico, & paracletico. Quod attinet ad *antiquitatem*, illa inde à breuiario illo euangelii, de semine mulieris *Genes. 3.* arcessitur. Vide etiam *Heb. 5.* & *6.*

3. *Modus tradendæ Catechesis* debet esse triplex: domesticus, scholasticus, & ecclesiasticus.

4. *Domesticus* cernitur in capitum siue textuum catecheticorum inculcatione, liberorum ad conciones & examina catechetica adductione, & consionum atque examinum istorum repetitione.

5. *Scholasticus* in eo vertitur, vt tres catechumenorum classes constituantur, infima, media, & suprema. In *infima* classe proponantur nuda capita catechetica: in *media* exponantur illa ipsa capita compendiosis
 quæ-

quaestionibus: in *suprema* tradetur plerumque catechismi systema.

6. *Ecclesiasticus* catechizandi modus & vsus erit ratione iuniorum, & adultiorum. Quantum ad *iuniores*, triplex erit vsus & modus catechesis tradendæ. 1. conciones catecheticae habebuntur. 2. post concionem instituetur examen. 3. qui ex catechumenis ad sacram coenam admitti petunt, de tota doctrina Christiana audiantur. Similiter, qui ex illis matrimonium meditantur, eique benedicti volunt. Quod attinet *adultiores*, si res ita postulet, cum iis instituetur colloquium catecheticum, si matrimonium meditentur, aut infantem baptizandum offerant, aut ad baptismum testes adhibeantur.

7. *Nexus* ad hos catechizandi modos erit. 1. *authoritas* magistratus. 2. *paterna* & *blanda* pastorum exhortatio. 3. *exemplum* ab ipsis magistratibus, pastoribus, senioribus, praceptoribus, parentibus, liberis, & famulatio. 4. *cenſura ecclesiastica*.

L O C U S IV.

De symbolo apostolico.

Partes catechismi sunt sex: symbolum, decalogus, oratio Dominica, institutio baptismi & sacrae coenae, denique formula disciplinae ecclesiasticae.

Ein

Circa *symbolum apostolicum* spectantur: præcognita, seu præparatio, & explicatio.

1. *Præcognita symboli* sunt in affectione: & partitione ipsius.

2. *Affectio* est in antiquitate, authoritate, & modorum intelligendi tum vtendi.

3. *Antiquitas symboli huius* est longe maxima. Est enim compositum aut ab Apostolis in concilio Hierosolymitano, an. Chr. 50. aut non longè post à viris apostolicis. Vid: *Cyprian. exposit. symb.*

4. *Authoritas ipsius* proximum à Scriptura sacra locum obtinet.

5. *Ad intelligentiam* conducunt certæ: quædam regulæ: vt, quod in singulis articulis expendenda est substantia fœderis: gratuiti, quantum ad promissionem Dei, & repromissionem hominis credentis; quod conuenientia & differentia V. & N. T. est attendenda; quod cum re oporteat credere modum, circumstantias, oppositum, antecedentia, consequentia, connexa, & fructum. &c. Vide in *Regulis.*

6. *Vsus eius* est: vt sit tessera, qua Christianus discernatur ab infideli; vt consulat memoriam; deniq; vt monstrat analogiam fidei, tum in explicacione locorum Scripturæ, tum in diiudicatione controuersiarum in religionis negotio.

7. *Partitio generalis* sumitur ex formula bapti-

baptismi *Matth 28. Baptizate eos in nomine Patris, Filii, & Spiritus sancti.* Tres itaq; sunt partes principales symboli. 1. de Patre. 2. de Filio. 3. de Spiritu sancto. *Partitio minutior,* siue subdiuisio, est in XII. articulos: è quibus vnus pertinet ad primam partem, sex ad secundam, quinque ad vltimam

Explicatio duodecim istorum articulo-
rum, concisa sic est.

8. *Primus articulus* complectitur sex ista:

I. *De fide:* scil. saluifica, qua fit vt homo fidelis certò sciat, assentiat, confiteatur, & sibi aliquid applicet.

II. *De natura Dei:* quòd sit aliquis Deus, & quòd ille sit vnus.

III. *De prima persona Trinitatis;* adeoque de ipsa SS. Trinitate.

IV. *De omnipotentia Dei;* vbi agendum est de omnibus attributis essentiaè Dei.

V. *De creatione;* quæ ideo in principio omnium articulorum fidei, & in fronte totius scripturæ *Gen. 1.* est posita, vt Deum in finita cum redundantia omnia facere posse, quæ in verbo & articulis fidei se facturum & daturum promisit, creationis exemplo conuincamur.

VI. *De prouidentia;* cuius existentia & amplitudo est demonstranda.

9. *Secundus articulus* complectitur titulos quinque.

I. *De fide in Christum*; qui patri est æqualis.

II. *De nomine IESVS*; quod significat Salvatorem merito & efficacia.

III. *De nomine CHRISTVS* quod significat hoc loco vñctum prophetam, sacerdotem, & regem: à quo nos appellamur *Christiani*.

IV. *De persona Christi*; quòd sit Filius Dei vnigenitus.

V. *De officio & beneficiis Christi*; quòd sit propheta, sacerdos, rex & Dominus noster iure acquisitionis & protectionis.

10. *Tertius articulus* continet duos honestos titulos.

I. *De conceptione Christi*; qua ille conceptus est è Spiritu sancto, vt posset esse idoneus mediator, & Spiritum sanctum nobis acquireret.

II. *De natiuitate Christi*; qua ille natus est ex Maria virgine; natus, inquam, est nobis, vt per illum aliquando renasceremur.

11. *Quartus articulus* habet quatuor articulos:

I. *De passione Christi sub Pontio Pilato*; quæ est speculum gratiæ Dei & amoris Christi, & nobis est *λύτρον*.

II. *De*

II. *De crucifixione Christi*; qua ille factus est execratio pro nobis.

III. *De morte Christi*; cuius praestantia cernitur in sacrificio seu *λύτρον*, & triumpho.

IV. *De sepultura Christi*; qua ille obfignavit ceratundinem mortis suae, & nostra sepulchra sanctificavit.

12. *Quintus articulus* complectitur duos articulos:

I. *De descensu Christi ad inferos*; quo ille expertus est omnem statum defunctorum & sepulcorum, ut ipsius descensus esset noster ascensus.

II. *De resurrectione Christi ex mortuis*; qua ille gloriose resurrexit, propter seipsum & nos fratres suos.

13. *Sextus articulus* continet duos titulos:

I. *De ascensione Christi in caelum*; qua ille carnem suam in caelum tertium intulit, ut ibi appareat coram Patre suo, & Spiritum suum inde ad nos emittat.

II. *De sessione Christi ad dextram Patris*; qua ille euectus est ad regnum suum cum plenitudine maiestatis exercendum in medio inimicorum suorum.

14. *Septimus articulus* est de reditu Christi ad vniuersale iudicium, quo absoluentur electi, & condemnabuntur reprob.

15. *Octauus articulus* est bimembris.

I. *De*

I. De fide in Spiritum sanctum; qui Patri & Filio, à quibus spirantibus procedit, est æqualis.

II. De persona & officio Spiritus sancti; quòd sit tertia persona SS. Trinitatis, sanctificans nos ad vitam æternam.

16. Nonus articulus complectitur tres titulos.

I. De fide, qua credimus hunc & seqq. articulos.

II. De ecclesia; quæ est sancta & catholica.

III. De communione sanctorum; quam habent illi cum capite iuo, Iesu Christo, & inter sese.

17. Decimus articulus est de remissione peccatorum, quæ est beneficium Dei condonantis omnia peccata omnibus credentibus, propter Christum.

18. Undecimus articulus est de resurrectione carnis, qua mortui resurgent in fine seculi, ut à Deo accipiant compensationem.

19. Duodecimus articulus est de vita æterna, quæ est finis fidei nostræ, consistens in ablatione omnis miseræ, & collatione omnimodæ felicitatis.

20. Particula Amen à quibusdam additur, non quòd symbolum sit precatio, sed quia vox ista est signaculum fidei.

Lo-

L O C U S V.

De decalogo.

Circa decalogum spectantur præcognita,
& explicatio.

1. *Præcognita decalogi* sunt in ipsius promulgatione, præfatione, partitione & modo tum intelligendi, tum utendi.

2. *Promulgatio decalogi* repetenda est ex Exod. 19. & 20.

3. *Præfatio* est in illis verbis: *Ego sum Iehoua, Deus tuus, qui eduxite ex terra Ægypti, domo seruorum.* Quibus verbis Deus partim suam maiestatem, partim beneficia duo, adoptionis & liberationis, explicat.

4. *Partitio* est in duas tabulas: quarum vna quatuor præceptis explicat dilectionem Dei, altera sex præceptis dilectionem proximi.

5. *Modus intelligendi* continetur certis regulis, ut è multis sunt hæ: Lex spiritualiter est intelligenda, itemq; synecdochicè: Tabula secunda cedit primæ: Ex affirmatione colligenda est negatio, & contra: Cum relativis sanciantur correlatiua, &c.

6. *Modus utendi* est, ut decalogus sit subsidium memoriæ, speculum miseræ, regula vitæ, repagulum malitiæ, & compendium analogiæ charitatis.

Explicatio decem præceptorum decalogi concisa sic est.

7. *Primum præceptum* prohibet, ne faciamus deos alienos coram facie Dei, h. e. ne habeamus aliquid pro Deo, quod non est Deus, nec id tanquam Deum colamus. *Prohibet* itaq; internam idololatriam. *Contrario mandat* fiduciam in vero Deo, adeoque amorem & timorem Dei.

8. *Secundum præceptum* continetur prohibitione & illius sanctione. *Prohibitio* est de fictione & adoratione imaginum. *Prohibetur* nempe representatio Dei per imaginem, & cultus Dei in imagine. Atque hæc est idololatria externa; cui *opponitur* cultus Dei externus, quo ille colitur externis quidem gestibus, sed tamen in spiritu & veritate. *Sanctio* est partim comminatio partim promissio.

9. *Tertium præceptum* continetur prohibitione & sanctione. *Prohibitio* est de abusu nominis Dei per nostrum sermonem; cui *opponitur* sanctus nominis Dei usus in precibus, gratiarum actione, iuramento, & votis. *Sanctio* est à pœna, quâ Deus minatur transgressori.

10. *Quartum præceptum* constat tribus membris. 1. *præcepto*, quo mandat sanctificatio sabbati, h. e. cultus Dei publicus stato certoq; tempore. 2. *expositione præcepti*, in qua ceremoniale distinguendum est à morali. 3. *sanctione*

sione precepti, quæ sumitur ab exemplo Dei.

II. *Quintum preceptum* constat mandato, & ratione mandati. *Mandatum* est de officio liberorum erga parentes, quod circumscribitur honore. *Parentes* sunt omnes superiores naturali, vel civili ratione. Naturali iterum, vel natiuitatis, vt pater & mater; vel propinquitatis, vt consanguinei & affines; vel ætatis, vt senes. Civili ratione, vel potestatis, vel beneficiorum. Potestatis, siue publicæ, vt magistratus, doctores, tutores; siue priuata, vt maritus, paterfamilias. Beneficiorum seu meritorum, vt patrini, patres adoptiui, nutritii, nutrices &c. Atque hoc modo intelliguntur parentes. *Liberi* itaque eodem modo generatim intelliguntur. *Honor* synecdochice cõplectitur reuerentiam, obediẽtiam, & gratitudinem. Hinc iam dependent officia parentum erga liberos, vt nempe virtutibus inferiorum respondeant beneficia superiorum. *Ratione mandari* est à promissione vitæ longæ coniunctæ cū prosperitate. Quæ catenus à Deo præstatur, quatenus ipse expedire sapientissime iudicat.

12. *Sextum preceptum* prohibet occasionẽ hominis, id est, iniuriam seu violentiam, qua corpus læditur: siue illa sit interna, vt in odio, ira, & quouis animi affectu inrepiore; siue externa eaque in verbis

vt

vt calumniis, conuitiis, & iniustis condemnationibus, quibus vita alicuius in discrimen adducitur; aut factis, vt cum homo manu vel quouis alio instrumento hominis corpus lædit. Ac rursus vel ex malitia, vt vi publica & priuata, dolo seu fraude; vel ex imperitia, vt si quis imperite cõficiat vel propinet medicamenta; vel ex imprudentia. Porro occisio hominis cuiusuis, siue nati, siue in vtero ad huc delitescentis; & in lucem editi, siue sui ipsius, siue alterius, hic prohibetur. Ab hac igitur hominis *cuiusuis* læsione homo *quiuis* prohibetur, præter parentes, præceptores, tutores, magistratus & medicos: quibus interdum corpus hominis lædere concessum est, idque priuatim, vel publice. Priuatim: vt patri, matri, præceptoribus, tutoribus, propinquis, heris, &c. sustigatione vti, cum ita necesse est, licet: item medicis in curatione licet interdum secare, vrere &c. Publicè: vt magistratui legitimo vel supplicio capitis, vel mutilatione membrorum, vel verberibus vti licet in iudicio vel bello. Ergo hoc modo hominem ab homine occidendum esse negatur. *E contrario* affirmatur, seu *mandatur*, beneficentia, fortitudo rogata & bellica, studium pacis & concordia, humanitas, &c.

13. *Septimum præceptum prohibet* scortationem,

tionem, id est, cuiusvis libidinis intemperantiam, internam, in cogitatione & affectu: externam, in verbis, siue dictis siue scriptis, & factis, puta in gestu, habitu siue vestitu, & commixtione carnali extra coniugium, vel in coniugio. *E contrario sanctitur castitas & puritas in cogitationibus, affectibus, dictis, & factis, tum in coniugio, tum extra coniugium.*

14. *Octavum præceptum prohibet furtum;* quo nomine intelligitur quævis iniusta bonorum proximi usurpatio, & omne genus damni, quod proximi bonis sine iusta causa datur. Itaque hic prohibetur furtum internum, ut concupiscentia bonorum proximi vel invidia; & externum, idque in verbis, ut in captiosa suasione vel prodictione bonorum proximi; vel factis, ubi est maleficium, vel negligentia, vel inscitia. Maleficium est in vi publica & privata, occulta & aperta: ut in peculatu, Simonia, sacrilegio, expilationibus, iniustis exactionibus, latrocinis, usuris immoderatis, contractibus illicitis, &c. Negligentia committitur furtum, cum quis negligenter res suas agit, aut nescientia non-necessariæ se tradit. Inscitia: ut cum imperitus advocatus vel iudex nocet bonis proximi. Prohibetur itaque hoc præcepto invidia rapina, usura, prodigalitas, avaritia, tenacitas, in

hospitalitas, negligentia & ignavia in rebus propriis custodiendis & laboribus tempestiuis suscipiendis. *E contrario mandatur* cura bonorum proximi & nostrorum, adeoque prudentia in re familiari, frugalitas, sedulitas, liberalitas, honestus labor in quacunque vocatione & denique lancitur distinctio dominiorum.

15. *Nonum praeceptum prohibet* falsum testimonium, id est, mēdaciū, quod committitur animo, vel opere externo. Animo: vt suspicione mala, auuiditate audiendi obtrectationes, propensione ad sinistra iudicia, &c. Opere externo: vt verbis, vel factis. Verbis, tum dictis, tum scriptis, in iudicio, vel extra iudicium, vt in pactis, artibus, & sermonibus vulgaribus. Factis: vt simulatis vestibus, nutibus, fūco &c. Ergo hoc modo negatur falsum testimonium dicendum esse aduersus proximum siue volentem, vt in adulationibus; siue nolentem, eumq; praesentē vel absentē. *E cōtrario mandatur* benigna de proximo opinio, odiū & detestatio calumniarū, taciturnitas, veracitas, docilitas, grauitas in sermone, commendatio bonae famae proximi, &c.

16. *Decimum praeceptū prohibet* concupiscentiam inordinatam quamuis, siue malis nostris cogitationib. excitetur, siue ex natura nostrae corruptae motu oriatur, & nobis

bis inopinantibus obrepit: ac rursus, siue voluntatis nostræ assensu probeatur & retineatur, siue contrario dissensu improbetur & repellatur: deniq; siue sit levis & momentanea, animum cito præteruolans, siue titillans & aculeis quasi animum pungens. Prohibetur autē rei cuiusvis concupiscentia *ἀρετή*. *E contrario mendatur animæ, hoc est, mentis, voluntatis, & omnium affectuum rectitudo, ad eoque sancta in omnibus rebus cogitatio & concupiscentia.*

L O C U S VI.

De oratione Dominica.

Circa orationem Dominicam spectantur præcognita, & explicatio.

1. *Præcognita orationis Dominica sunt in genere de natura precatiois religiosæ, & in specie de orationis huius partitione seu methodo, & modo illam intelligendi & vsurpandi.*

2. *Natura precatiois religiosæ est, ut dirigatur ad Deum solum, in nomine Christi, ex vera fide, pro nobis & aliis, ad Dei gloriam & salutem imprimis æternam, absque intermissione, cum praxi pœnitentiæ, & denique cum spe ac perseverantia.*

3. *Methodus orationis Dominica est, quod post præfationē continetur sex petitionibus, quibus additur epilogus. Ex petitionibus.*

tres priores spectant Dei gloriam; reliquæ, nostram salutem temporalem & æternam.

4. *Ad intelligendam hanc orationem faciunt certæ regulæ* v.g. Oratio hæc dirigitur vel ad totam Trinitatem, vel ad vnam aliquam personam: Cum petitionibus subintelligenda est gratiarum actio: Cum bonis petimus causas, media & vsum ipsorum: Precatio includit deprecationem, &c.

5. *Vsus orationis Dominica est*: vt sit norma & Lydius lapis omnium aliarum precum, nobisque in omni vitæ genere sit velut sacra quædam anchora.

Explicatio succincta huius formulæ est eiusmodi.

6. *Prefatio* continet tres velut articulos.

I. *Quem inuocemus*: videl. Patrem, id est, Deum, qui est pater omnium.

II. *Qualis sit ille Pater*: videl. noster, iure creationis, conseruationis, & redemptionis.

III. *Quantus sit ille Pater*: vide'. cœlestis, id est, sanctimonia & omnipotentia præditus.

7. *Prima petitio* est de sanctificatione publica & priuata nominis Dei per gratiam ipsius, nostramque fidem & sanctam vitam.

8. *Secunda petitio* est de aduentu regni Dei, vt vita æterna in nobis hic inchoetur per ipsius gratiam, nostrumq; desiderium, & studium sanctitatis, & tandem aliquando consuminetur.

9. *Tertia petitio* est de abnegatione nostri, vt voluntatem Dei patiamur & faciamus in vita & morte, in rebus secundis & aduersis.

10. *Quarta petitio* est de sustentatione vitæ huius animalis per media vocationi nostræ consentanea.

11. *Quinta petitio* est de condonatione peccatorum nostrorum, quam colligimus ex condonatione offensarum proximi nostri.

12. *Sexta petitio* est de præsentia auxilii Dei, ne nos permittat libidini diaboli, carnis & mundi, sed aduersus tot & tantos hostes manu sua nos sustentet.

13. *Epilogus* continet confirmationem, qua causa superiorum petitionum exprimitur; & *signaculum fidei*, id est, particulam *Amen*, qua asseueramus simul & optamus.

L O C U S VII.

De institutione baptismi.

In hac formula occurrunt mandatū, promissio, & comminatio. *Matth. 28. v. 15. 16.*

B 3

1. *Man*

I. *Mandatum est tripartitum.* 1. *Ite, hoc est, legati mei estote, hinc inde proficiscere.* 2. *Docete omnes gentes, hoc est, per euangelii præconium facite illos meos discipulos.* 3. *Discipulos istos meos baptizate in nomen Patris, Filii, & Spiritus sancti, hoc est, ritu immersionis in aquam, illos confirmate, quod nomen meum super illos sit inuocatum, ita ut in familiam meam sint cooptati, ut à me accipiant omnis generis beneficia, & erga me testata faciant sua officia, meis domestici eis digna.*

II. *Promissio est de salute conferenda omnibus credentibus.*

III. *Comminatio est de condemnatione, quæ manebit omnes incredulos.*

L O C U S V I I I.

De institutione sacrae coenae.

In hac formula occurrit præfatio, & dispensatio epuli sacri. *Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.*

1. *Præfatio est de authore, ibi Dominus Iesus: & circumstantia temporis, ibi ea nocte, qua proditus est.*

Dispensatio epuli sacri continetur tractatione singulari panis & vini, & communi oblatione utriusque actus.

2. *Tractatio panis continetur acceptio-*
ne

ne, gratiarum actione, fractione, præceptione prima, promissione, & præceptione secunda.

3. *Acceptio panis* est, qua Christus panem accepit in suas manus, vt figuraret spontaneam suam oblationem.

4. *Gratiarum actio* est, qua Christus panem acceptum consecrauit solenniter, vt illam segregaret à communi vsu.

5. *Fractio panis* est, qua Christus panem consecratum in frusta comminuit, vt figuraret fractionem sui corporis.

6. *Præceptio prima* est ibi: *Accipite*, scilicet manibus quisque suis panem, atque etiam fide carnem meam, panem illum vitæ: *Edite*, scilicet panem ore, corpus meum fide.

7. *Promissio* est ibi: *Hoc est corpus meum*, id est, Panis, quem accipitis & editis, est sacramentum corporis mei, quod pro vobis frangitur, & vobis applicatur per fidem.

8. *Præceptio secunda* est explicatio Promissionis: *Hoc facite in mei recordationem*, ita nempe vt grata mente ex vera fide nunquam non recolatis memoriam crucifixionis meæ, quam vobis hæc cœna velut ob oculos ponit.

9. *Tractatio vini* continetur acceptione.

gratiarum actione, præceptione prima, promissione & præceptione secunda.

10. *Accipio, gratiarum actio & præceptio prima* proponuntur implicite, ibi: *Idem & poculum, postquam coenassent, dicendo: id est. Peracta comestione panis accepit poculum, & cum eo vinum, gratisque actis, dixit, Accipite, bibite.*

11. *Promissio est ibi: Hoc poculum est novum illud fœdus per meum sanguinem id est, Vinum in hoc poculo est sacramentum fœderis gratiæ, quod sancitur per meum sanguinem.*

12. *Præceptio secunda est explicatio promissionis: Hoc facite, quotiescunque biberitis, in mei recordationem, ita nempe, ut grata mente ex vera fide nunquam non recolaris fusionem sanguinis mei, absque qua fœdus gratiæ non fuisset futurum ratum.*

13. *Communis obsignatio continetur illis verbis: Quotiescunque enim edritis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annuntiabitis, usquequo venerit, h. e. apud homines, fratres nempe vestros, prædicare hoc tantum beneficium mortis meæ; & quia visibili forma vobiscum non versor, hoc symbolum præsentia, gratiæ & Spiritus mei habete, donec præsentiam gloriæ meæ testaram faciam illustri meo adven-
tu.*

L O C U S IX.

De formula disciplina ecclesiastica.

In hac formula duo occurrunt; potestas & authoritas Matth. 8. v. 15. 16. 17. 18.

I. Potestas: continetur quatuor gradibus: videl.

I. Admonitione fratris peccantis solitaria.

II. Admonitione socia, quæ fit coram testibus.

III. Admonitione ecclesiastica.

IV. Excommunicatione minore & maiore. Illa dicitur suspensio; hæc excommunicatio simpliciter. Quanquam excommunicatio minor etiam pro simplici excommunicatione ponitur, & maior pro anathemate.

2. Authoritas est ibi: Amen dico vobis. Quacumq; ligaueritis in terra, erunt ligata in celo, &c. id est, ligationi ministeriali recte in ecclesia exercitæ respondebit ligatio principalis in celo. De solutione idem est iudicium.

L O C U S X.

De Scriptura sacra.

ITa sunt loci communes in Catechesi: iam sequuntur loci communes in Scriptura passim propositi & expositi.

B. 5;

1. Sci-

1. *Scriptura sacra* spectatur in natura & dogmatibus suis.

2. *Natura* eius est, esse verbum Dei.

3. *Verbum Dei* consideratur in genere & in specie.

In genere spectatur verbi Dei autoritas & facultas.

4. *Autoritas verbi Dei* est tanta, quanta ipsius Dei.

Facultas verbi Dei est perducere hominem credentem ad salutem.

Verbum Dei in specie est internum, vel externum.

6. *Verbum Dei internum* imprimitur cordibus credentium: idque immediate, vel mediate.

7. *Verbum Dei externum* est ἀγγραφον, vel ἠγγραφον, id est, non-scriptum, vel scriptum.

8. *Verbum Dei non-scriptum* est tū propheticum, ante Moysen: tum apostolicum, statim initio prædicationis evangelicæ.

9. *Verbum Dei scriptum* vulgo dicitur *Scriptura sacra*.

In Scriptura sacra occurrit partitio, affectio, & tractatio.

10. *Partitio scriptura* est ratione temporis, autoritatis, & partium essentialium.

III. Ratione temporis Scriptura completitur

Estur libros veteris & noui testamenti seu instrumenti. Illi dicuntur prophetici; hi, apostolici.

12. *Ratione auctoritatis* Scriptura complectitur libros canonicos & apocryphos.

13. *Libri canonici V. Test.* sunt XXXIX; N. T. XXVII. Vtrobique autem alii fuerunt semper certi, alii aliquando in dubium vocati.

14. *Libri canonici V. T.* aliter ab Hebraeis, aliter à Græcis & Latinis distinguuntur. Et *Hebraei quidem* 39. libros Ver. T. reuocant ad 24. eosque diuidunt in quatuor classes: videlicet in legem, Prophetas priores, Prophetas posteriores, & Hagiographa. *Græci autem & Latini* eos partiuntur in legales, historicos dogmaticos seu poeticos, & propheticos.

15. *Libri canonici N. Testam.* diuiduntur primo in euangelia, acta apostolorum, epistolas, & apocalypsin: deinde in libros historicos, dogmaticos, & vnum propheticum.

16. *Libri apocryphi* sunt numero XVII; e quibus nouem sunt integri libri; reliqui octo, appendices librorum canonicorum.

17. *Partes essentielles* Scripturæ sacrae sunt materia & forma.

18. *Materia Scripturae* sunt lex & euangelium.

19. *Forma Scripturae* est interna, vel externa. Illa est in diuinitate significationis. (per hanc enim Scriptura est id quod est, & ab aliis scriptis distinguitur) hæc est in dispositione systematis Bibliici.

20. *Affectio*, seu proprietas, Scripturæ sacræ, est authoritas, perfectio, & claritas.

21. *Authoritas scripturae* probatur testimoniis variis; quorum *alia* sunt supra scripturam, vt testimonium Spiritus sancti: *alia* in Scriptura, vt testimonium Scripturæ de seipsa, & varia ipsius *verba*, sumpta à causis, effectis, subiectis, & adiunctis ipsius: *alia* infra scripturam, vt testimonium ecclesiæ, Iudæorum, gentilium, & hæreticorum.

22. 23. 24. *Perfectio*, siue sufficientia Scripturæ tanta est, vt sit norma fidei ac vitæ, ac proinde *index controuersiarum* in negotio religionis, excludens omnes *traditiones* quæ ipsius defectum suppleant.

25. *Claritas*, seu perspicuitas Scripturæ, consideratur absolutè, vel relatè ad nos.

26. *Tractatio Scripturae* est ipsius versio, lectio, & interpretatio.

27. *Versio Scripturae* consideratur separatim, vel coniunctim. *Separata* versio est *vetus*, vel *nova*. *Vetus* iterum est Scripturæ alter-

alterutrius, vel vtriusque. *Alterutrius*: vt est, tum versio Vet. Testam. Chaldaea, & Graea; & haec alia ante, alia post natum Christum: tum versio N. Testa. Syriaca & Arabica. *Vtriusque*: id est, V. & N. Testam. vt est versio Latina; cuius multa olim genera extitisse docet *Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana cap. 11.* Noua versio etiam est vel alterutrius, vel vtriusque scripturae. *Alterutrius*: in versio Münsteri Vet. Test. & Erasmi N. T. *Vtriusque*: vt versio Pagnini &c. *Versio coniuncta* apud veteres erat in Hexaplis & Octaplis exemplaribus Origenis: hodiè est in Opere Complutensi, Regio, &c. Porro versio omnis hic iterum est duplex: alia *simplicior & adstrictior*, qua verbum verbo redditur; alia *liberior & solutior*, in qua saepe sensus magis exprimitur quam verba, & ornatus atque elegantia sermonis adhibetur.

28. *Lectio Scripturae spectatur quantum ad necessitatem, & modum, qui circumscribitur sanctitate, prudentia, & diligentia.*

29. *Interpretatio Scripturae est diuina, vel humana: infallibilis, vel fallibilis: publica, vel priuata: scholastica, vel ecclesiastica: synthetica, vel analytica.*

L O C U S XI.

De Deo.

Dogmata scripturae sunt alia de Deo, alia de operibus Dei.

In Deo considerantur nomina, essentia & personæ.

1. *Nomina Dei* sunt propria, vel communia: absoluta, vel respectiva &c. Vide in *Distinctionibus*.

2. *Essentia Dei* spectatur in unitate & perfectione sua.

3. *Unitas essentia Dei* est plane singularis.

4. *Perfectio essentia Dei* ceratur in attributis variis, quæ alias dicuntur proprietates Dei essentielles & generales, seu communes tribus personis.

5. *Attributa essentia Dei* considerantur communiter & singulariter.

6.7. *Communiter* in attributis Dei spectatur ipsorum *affectio* & *distinctio*.

Singulariter attributa Dei sunt simplicia, vel comparata.

8. *Attributa Dei simplicia* competunt ipsi proprie citra tropum. Suntque primi, vel secundi generis siue ordinis. Illa dicuntur incommunicabilia & negatiua, hæc communicabilia & affirmatiua.

2. Ad

9. *Attributa primi generis* sunt simplicitas, immutabilitas, immensitas, & aeternitas. Sub immutabilitate continetur imperturbabilitas: sub immensitate, omnipraesentia: & incomprehensibilitas: sub immensitate & aeternitate infinitas.

10. *Attributa secundi generis* notant vitam tum spiritualementum integram. *Vitam spiritualementum* indicant intellectus, voluntas, & omnipotentia Dei. *Vitam integram* indicant idea virtutis & beatitudinis. *Idea virtutis* est omniscientia in intellectu, & veritas atque bonitas in voluntate. Sub veritate continetur iustitia: sub bonitate benignitas, clementia, misericordia, gratia, amor, &c. *Idea beatitudinis* est gloria essentialis, & gaudium. Gloria Dei essentialis (est enim etiam gloria personalis) intelligitur coniunctim, vel sigillatim. Coniunctim, videl. in omnibus, vel pluribus attributis simul *Esai. 42. 3. & 48. 11. 1. Cor. 10. 31.* Sigillatim verò in vno aliquo attributo: vt *Eph. 1. v. 4. 12. Rom. 9. 23.*

11. *Attributa Dei comparata*, seu figurata, sunt voces, vel phrasae. *Voces figuratae* sunt metonymicae, ironicae, metaphoricæ, vel synecdochicæ: è quibus metaphoricæ sunt vtilitissimæ. Quo pertinet *αισχρονομία* *Dei*. *Phrasae figuratae* sunt in hypotyposib. diuinae maiestatis, & in visionib. propheticis.

12. *Persona in una Dei essentia tres sunt:*
Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

Inis oportet attendere ομοουσιαν, & distinctionem.

13. *ομοουσια seu unitas essentia est, quae tres illae personae sunt vna illa diuina essentia. Hic demonstranda est deitas Filii & Spiritus sancti quatuor classibus argumentorum. In prima classe sunt nomina Dei: in secunda, attributa: in tertia, effecta: in quarta, cultus.*

14. *Distinctio personarum SS. Trinitatis fit per proprietates personales, & gloriam personalem.*

15. *Proprietates personales, seu speciales & characteristicae, sunt internae vel externae.*

16. *Proprietates internae sunt tum Patris, tum Filii, tum Spiritus sancti.*

17. *Proprietas interna Patris est respectu sui, αὐτονοια: respectu Filii, ἡνωσις actiua, seu gignere: respectu Spiritus sancti, spiratio actiua seu emissio.*

18. *Proprietas interna Filii est respectu Patris, ἡνωσις passiuua, seu gigni à Patre: & respectu Spiritus sancti, vna cum Patre spirare seu emittere Spiritum sanctum.*

19. *Proprietas interna Spiritus sancti est ἀπορροια, seu processio, qua spiratur à Patre & Filio.*

20. *Proprietates externae sunt hae. i. quod*

PA-

Pater creavit & sustentat omnia per *Filium*, & *Spiritum sanctum*: quod dedit *Filium* redemptorem: denique quod testatus est de *Filio suo*. 2. quod per *Filium* omnia sunt facta: quod ille assumpsit carnem nostram & in illa perfecit œconomiam salutis: denique quod testatus est de *Patre suo*. 3. quod *Spiritus sanctus* fouit omnia in prima creatione: quod varia dona distribuit hominibus: quod sanctificauit massam sanguinis in utero *Mariæ virginis*, & ex illa formauit humanam *Christi* naturam: quod apparuit in quadam specie columbæ: denique quod adest humanæ *Christi* naturæ citra mensuram, nobis secundum demensum *Christi*.

21. *Gloria personalis* est propria singularum personarum. Spectatur autem in iis vel coniunctim, vt *Esa. 6.* vbi trium personarum gloria describitur, non solum essentialis illa, de qua paulò antè, sed etiam personalis: vel scillatim, vt est gloria *Parris Ioh. 7. 18. Rom. 6. 4. Heb. 1. 2. & 2. Petr. 1. 17.* & gloria *Christi Ioh. 1. 14. & c. 17.*

LOCVS XII.

De operibus Dei in genere.

SEquuntur opera Dei, quæ considerantur
in genere & in specie.

Opera

Opera Dei in genere habent communes affectiones, & diuisiones generales.

2. *Affectiones operum Dei* sunt, esse & fieri sine motu; exprimere naturam Dei; superare omnem captum creaturæ.

3. *Diuisiones generales* sunt, esse

I. *communia* totius Trinitatis, vel propria singularum personarum: seu, indiuisa vel diuisa.

II. *interna*, vel *externa*.

III. *relata ad Deum*, vel *ad creaturas*: è quibus hæc sunt beneficia, vel iudicia: vtraque temporalia, vel æterna; & hæc vtraque spiritualia, vel corporalia.

LOCVS XIII.

De decretis Dei in genere.

1. **O**pera Dei in specie sunt ab æterno, vel in tempore.

2. *Opera Dei ab æterno* sunt ad intra, vel ad extra.

Opera Dei ad intra vide paulo ante loc. 11.

3. *Opera Dei ab æterno ad extra* veniunt nomine decreti Dei.

4. *Decretum Dei* consideratur in genere & in specie.

Decretum Dei in genere habet suas tum affectiones, tum quasi partes.

5. *Affe-*

5. *Affectiones*, seu proprietates, decreti Dei, sunt immutabilitas, libertas, sapientia, & iustitia.

6. *Quasi partes*, seu actus, decreti Dei, sunt consilium & præscientia in intellectu, præfinitio & ordinatio, id est, constitutio finis & mediolorum, in voluntate.

L O C U S XIV.

De providentia Dei aeterna.

Decretum Dei in specie est generale, vel speciale. Illud aeterna providentia; hoc, prædestinatio dicitur.

2. *Providentia Dei aeterna* spectatur in amplitudine & actibus suis.

3. *Amplitudo providentia Dei aeterna* comprehendit omnis generis res, bonas & malas, necessarias & contingentes, magnas & parvas, &c.

4. *Actus* sunt duo: videl. decretum creationis & gubernationis.

5. *Decretum creationis* complectitur formationem & dispositionem in *perfectiones* exprimendam.

6. *Decretum gubernationis* complectitur omnes actus providentiæ actualis seu temporariæ: cuiusmodi sunt conservatio, destructio, permissio, &c.

L O C U S XV.

De prædestinatione.

1. **P**rædestinatio consideratur in genere & in specie
In genere attenditur modulus docendi & causa eius impellens prima.
2. *Modus docendi de prædestinatione alius est syntheticus siue à priori, alius analyticus seu à posteriori.*
3. *Causa prima impellens prædestinationis est ἀδοξία, seu beneplacitum, Dei.*
In specie prædestinatio est ad vitam, vel ad mortem: seu, electio vel reprobatio.
4. *Electio est Christi, vel vnitorum Christo, id est, bonorum angelorum & hominum saluandorum.*
5. *Electio Christi respicit vnionem humanæ naturæ cum λόγῳ, & totius personæ designationem ad officium mediatoris.*
6. *Electio bonorum angelorum respicit confirmationem ipsorū in bono sub Christo capite.*
7. *Electio hominum saluandorum consideratur in actibus & notis suis.*
8. *Adus ipsius duo sunt: consilium miserendi, & conferendi tum gratiam, tum gloriam.*
9. *Consilium miserendi est, quo Deus discre-*

discr
 10
 grat
 ctifi
 11
 glor
 1
 cari
 & sa
 1
 vel
 effe
 1
 mi
 1
 qu
 no
 rep
 sus
 re
 &
 pe
 al
 la
 su
 ti
 p
 M

discreuit seruandos à non-seruandis.

10. *Consilium conferendi gloriam* respicit gratiam vocationis, iustificationis, & sanctificationis.

11. *Consilium conferendi gloriam* respicit glorificationem.

12. *Notæ siue signa, electionis* sunt in vocatione efficaci, quæ in nobis efficit fidem & sanctitatem, siue bona opera.

13. 14. *Reprobatio est malorum angelorum, vel hominum;* & hæc spectatur in actibus & effectis suis.

14. *Actus ipsius duo sunt:* consilium non-miserendi & damnandi.

15. *Consilium non miserendi*, seu relinquendi, quos Deus vult, in miseria, dicitur non-electio, præteritio, negatio gratiæ, reprobatio passiuæ & negatiuæ. Estq; prorsus *absoluta*.

16. *Consilium damnandi*, seu non-conferendi gloriam, dicitur reprobatio actiua & affirmatiua. Eius causa meritoria est peccatum

17. *Effecta reprobationis* alia sunt per se, alia per accidens. *Ibi* ratione piorum est humilitas & gratitudo, ratione impiorum sunt desertio, subtractio gratiæ, induratio, ira Dei, & pœna æterna: *hic* cæcitas, prauitas, & similia peccata reprobatorum. Nimirum diabolus & homo sunt causa isto-

istorum peccatorum efficiens, & per se-
causa deficiens, adeoque per accidens, est
reprobatio, per quam fit, vt hæc mala non
prohibeantur vel tollantur à reprobis; quo-
modo sol est causa deficiens tenebrarū. Si
tamen malis hæc dicere consequentia po-
tius, quā effecta per accidēs, nihil repugno.

LOCVS XVI.

De creatione.

EXposita sunt opera Dei ab aeterno: deinceps exponuntur opera eius in tempore.

1. Opera Dei in tempore spectantur in af-
fectione & diuisione sua.
2. Affectio est; esse speculum decreti, &
relinquere opus post se.
3. Diuissio istorum operū est: quod sunt
executio decreti prouidentia, vel præde-
stinationis.
4. Executio decreti prouidentia est crea-
tio & gubernatio.
5. In creatione spectatur modus & ordo.
6. Modus creationis est, quod Deus res
ante non existentes produxit solo nutu;
absque vilo instrumento, motu, & auxilio;
& quidem valde bene.
7. Ordo ceirbitur in hexaemero, & sab-
bato.
8. Hexaemeron complectitur sex primos
dies, quibus Deus produxit creaturas, hoc
pacto.

9. Pri-

9. *Primo die* Deus creavit cœlum, terram, aquam, lucem, & angelos; idque ex nihilo.

10. *Secundo die* productum est expansum, id est, aër. Sohnius tamen & Schönfeldius existimant, expansum appellari à Mose spatium illud vastissimum aquis terrestribus & cœlestibus determinatum, à superficie terræ vsque ad cœlum tertium; ita ut per aquas superiores intelligendæ sint aquæ supra firmamentum, completantes convexitatem cœli tertii. Nam supra cœlos cœlorum esse dicuntur istæ aquæ *Psal.* 148. 4.

11. *Tertio die* facta est collectio aquarum in certos alveos, & omnis generis plantæ sunt productæ.

12. *Quarto die* creatæ sunt stellæ.

13. *Quinto die* pisces, aues & reptilia aquatica sunt producta.

14. *Sexto die* bestię terrestres sunt productæ, & ultimo loco homo.

15. *Sabbatum* est septimus dies, quo Deus desit creare novas species, & in creatis acquieuit.

L O C U S XVII.

De gubernatione mundi in genere.

1. **G**ubernatio mundi consideratur in genere & in specie.

In

In genere spectatur in modo seu affectione, & diuisione generali

2. *Affectio gubernationis*, seu prouidentiae actualis, est, occupari circa omnia & singula, solo nutu, sapienter, potenter, iuste, & valde bene.

3. *Diuisio generalis* est ratione partium, & modi.

4. *Partes gubernationis* sunt actio & permissio Dei, conseruatio & destructio rerum & virium, motio & cohibitio eardem, concursus Dei & cessatio concursus, &c

5. *Ex modo gubernatio* est

I. generalis, vel specialis. Illa etiam vniuersalis; hæc, particularis dicitur.

II. immediata, vel mediata.

III. efficiens, vel permittens: seu, effectiua, vel permissiua.

IV. ordinaria, vel extraordinaria; & hic sunt miracula.

6. *Miracula* spectantur in conditionibus seu affectionibus & diuisionibus suis. *Conditiones* sunt: esse euidentia, vera, supra vires naturæ creatæ, directa ad finem bonum. *Diuisiones* sunt, quod miracula sunt vera, vel falsa; & illa immediata, vel mediata; priuatiua, vel positiua; Dei, Christi Θεου, Ἰησοῦ Χριστοῦ, & seruorum Dei atque Christi; βελητιωσις, vel ἐλαττωσις, &c.

L O C U S XVIII.

De gubernatione creaturarum non-
intelligentium.

Gubernatio mundi in specie est creatura-
rum non-intelligentium, vel intelli-
gentium.

1. Gubernatio creaturarum non-intelligen-
tium cernitur in continuo influxu Dei, &
servitute seu vanitate ipsarum creatura-
rum. Legantur hic *historia naturales*.

2. Continuum Dei influxus spectatur in
partibus & obiectis suis.

3. Partes influxus diuini sunt perennitas,
& successio. Perennitas est rerum illarum,
quæ permanent: vt cœli, terræ, maris, & o-
mnium specierum. Successio est rerum illa-
rum; quibus intereuntibus aliæ eiusdem
speciei; continenter succedunt.

Obiecta influxus diuini sunt mundus su-
perior & inferior, seu regio cœlestis & ele-
mentaris.

4. *Mundus superior* à Deo regitur & cõ-
seruatur ferè immediatè, secundùm ordi-
nem creationis.

5. *Mundus inferior* à Deo regitur & con-
seruatur fere mediatè, iuxta ordinem in
creatione à se institutum.

Mediatè, inquam, ita, vt Deus vtatur

C

mediis

mediis cœlestibus, vel elementaribus.

6. *Mediis cœlestibus* utitur Deus tum in collustratione regionis elementaris, tum in affectione eius multiplici, eaque vel sensibili, vel occulta. *Affectio sensibilis* est in calefactione, & vicissitudine temporū, in diversis zonis; item in serenitate & tempestate varia: ita ut hic sit gubernatio ordinaria, & extraordinaria, seu constans & inconstans. *Affectio occulta* fit insensibili virtute stellarum, quam influentiam vocant: cuius manifestum documentum est in luna.

7. *Mediis elementaribus* utitur Deus tum ad ipsa elementa, tum ad corpora ex elementis composita.

8. *Ad elementa*, imprimis ad aerem & terram. *Ad aerem*, videlicet expurgandum, exsiccandum, vel humectandum utitur meteoris igneis, aëreis, & aqueis. *Ad terram*, videl. humectandam & irrigandam, utitur meteoris aqueis.

9. *Ad corpora ex elementis composita*, ut ad mineralia, vegetabilia, & animalia.

10. *An mineralia* sub terra coquenda utitur humore & calore. Itaque ipsorum gubernatio est occulta seu latens.

11. *Ad vegetabilia* nutrienda & vegetanda utitur succo terræ, tanquam lacte, & meteoris aqueis.

12. *Ad*

12. *Ad animalia* nutrienda & alenda utitur cibo & potu, id est, mineralibus, vegetabilibus & ipsismet animalibus. *Immediatè* quoque gubernat animalia, dum ea vi illis insita mouet ac regit.

13. *Seruitus*, seu vanitas, *creaturarum non-intelligentium*, est iudicium Dei, quo illæ maledictioni & corruptioni factæ sunt obnoxia propter hominis lapsum. *Gen 3. Rom. 8.*

L O C U S XIX.

De gubernatione creaturarum intelligentium in genere.

1. **G**ubernatio creaturarum intelligentium spectatur in genere, & in specie, ut est tum angelorum tum hominis.

In genere hic est modus docendi & implendi Deo dignus. Vtrique respondere debet officium creaturae rationalis.

2. *Modus docendi Deo dignus in genere* est sine conditione, vel cum conditione, eaque expressa, vel intellecta: item, simplex, vel ex pluribus compositus: *in specie*, est ante vel post officium creaturarum intelligentium. *Ante officium illarum*, est narratio, hortatio, legislatio (eaque vel

C 2 præ-

præceptio, vel interdictio, vel concessio, sub qua continetur consilium) & sanctio, quæ est promissio, vel comminatio. Vbi non extat sanctio, ibi est intelligenda indulgentia. *Post officium illarum*, est approbatio & commendatio, improbatio & reprehensio, excusatio & absolutio, denique accusatio & condemnatio.

3. *Modus implendi Deo dignus* est præmium seu beneficium, vel pœna seu iudicium; impeditio vel permissio; & denique toleratio.

Officium creaturarum intelligentium est circa modum docendi & implendi.

4. *Officium circa modum docendi* est fides, circumscriptio, obedientia, spes, suspensio fidei & spei, lætitia & tristitia.

5. *Officium circa modum implendi* est gratitudo, humilitas, rectus vsus liberi arbitrii, & pœnitentia.

L O C U S XX.

De angelis.

1. **G**ubernatio angelorum sequitur: estque Angelorum in genere, vel in specie bonorum & malorum.

2. *Angeli in genere* sunt æquales ex creatione: vbi sunt ipsorum proprietates inseparabiles; & dotes separabiles.

3 Pro-

3. *Proprietates angelorū inseparabiles sunt essentia merè spiritualis, immortalitas, summa vis intellectus & voluntatis & potentia agendi expedita.*

4. *Notes separabiles sunt virtus & beatitudo. Ibi est sapientia in intellectu, & sanctitas in voluntate, hic est gloria & gaudium.*

5. *Angeli boni considerantur communiter, & singulariter.*

Communiter in iis spectantur causa efficiens bonitatis, & ipsorum propria rum adiuncta, tum effecta.

6. *Causa efficiens bonitatis eorum primaria est electio & sustentatio diuina: secundaria. voluntas ipsorum.*

7. *Propria adiuncta sunt eximia claritas, & veritas notitiæ in intellectu, & excellens amor boni in voluntate, & inde orta singularis gloria in conspectu Dei.*

8. *Propria effecta bonorum angelorum sunt respectu Dei, ipsorum bonorum angelorum, malorū angelorum, totius mundi, & hominum electorum vel reproborum.*

9. *Singulariter in bonis angelis occurrit ipsorum numerus & distinctio, eaque ordinaria & extraordinaria. Illa est in hierarchia, hæc in ministerio seu legationibus.*

10. *Angeli mali considerantur communiter & singulariter.*

Communiter in iis spectantur causa malitiae, propria adiuncta & effecta, denique poena.

11. *Causa malitia angelorum est petulans abusus liberi arbitrii Iohan. 8. 44. Iudic. vers. 6.*

12. *Propria adiuncta sunt obscuritas & dubitatio in intellectu; auersio à Deo & contumacia in voluntate; denique deformitas longe maxima in actionibus.*

13. *Propria effecta malorum angelorum sunt vera, vel falsa seu praestigatoria: & vera rursus sunt respectu Dei, bonorum angelorum, ipsorummet malorum angelorum, totius mundi, & hominum electorum vel reproborum.*

14. *Poena ipsorum est interna vel externa. Interna est in priuatione donorum pristinorum, cui successit horribilis corruptio & aegritudo in viribus & actionibus: externa est tum in eiectione ipsorum è caelo, tum in abiectione perpetua.*

15. *Singulariter in malis angelis occurrit ipsorum numerus & distinctio, eaque ordinaria & extraordinaria. Illa est in ordine, quo alius est princeps, alii subditi; haec in effectis & operarum distributione.*

L o c u s XXI.

De imagine Dei.

1. **G**ubernatio hominis alia est ante lapsum, alia post lapsum.

Gubernatio hominis ante lapsum cernitur in imagine Dei & foedere naturæ.

2. *Imago Dei in homine non fuit originalis, substantialis, quomodo Filius Dei est imago Patris; sed ~~representativa~~ & accidentaria, quomodo etiam est in angelis.*

Imago Dei in homine alia est naturæ, alia gratiæ. Illa est inseparabilis; hæc, separabilis.

3. *Imago Dei, qua dicitur natura, in homine spectatur quantum ad animæ substantiam spirituales, simplicem & immortalem; animæ facultates, intellectum & voluntatem; lumen naturæ in intellectu; libertatem in voluntate; & corporis structuram & staturam.*

4. *Imago Dei, qua dicitur gratia; in homine consistebat in quatuor rebus:*

I. *In intellectu erat eximia sapientia, & integra cognitio Dei ac operum eius.*

II. *In voluntate erat iustitia & sanctitas originalis.*

III. *In corpore erat dispositio partium*

tium perfecta, temperamentum eximium, egregia pulchritudo, imperatoria maiestas, & immortalitas.

IV. *In toto homine* erat felicitas, quæ cōplectebatur ista quatuor: 1. sanctissimam communionem & familiaritatem cū Deo. 2. omnium bonorum, habitationis amœnissimæ, ciborum optimorum & c. affluentiam. 3. imperium in omnia animalia absolutissimum. 4. immunitatem ab omni labore & molestia plenissimam.

LOCVS XXII.

De fœdere natura.

1. **F**œdus natura, quod alias fœdus creationis, operum, & religionis naturalis dici solet, consideratur vt institutum, & violatum.

2. *Fœdus natura institutum* continetur actionibus Dei creatoris, & hominis.

3. *Actiones Dei* sunt quatuor:

I. *Concessio*. Gen. 1. v. 28 29. 30. c. 2. v. 16.

II. *Legislatio*. Gen. 2. v. 16. 17.

III. *Promissio*: quam Deus ob signauit sacramento arboris vitæ. Gen. 3. v. 22.

IV. *Comminatio*: cui addita fuit arbor scientiæ boni & mali, tanquam signum experiundi boni & mali, atque a deo experiri mortis, his qui fructu eius vescerentur. Gen. 2. v. 16. 17.

4. *Actio*

4. *Actiones hominis* debebant esse fides; & obedientia propriis viribus præstanda.

5. *Fœdus natura violatum* est per transgressionem legis à Deo latæ Genes. 2. vers. 16. 17.

L O C U S XXIII.

De Libero arbitrio.

Gubernatio hominis post lapsum spectatur in libero arbitrio, peccato, & aliqua repressione peccati.

1. *Liberum arbitrium* consideratur communiter, vel singulariter.

2. *Liberum arbitrium communiter spectatum* est immune à coactione.

3. *Immunitas à coactione* alia est determinationis, alia indifferentiæ, & illa est determinationis felicitatis, vel infelicitatis; hæc est libertas contradictionis seu exercitii, vel contrarietatis seu specificatiōis.

4. *Liberum arbitrium singulariter* est tum Dei creatoris, tum creaturæ rationalis.

5. *Liberum arbitrium Dei* est αὐτεξουσίαν καὶ παρ' ἐξουσίαν.

6. *Liberum arbitrium creaturæ rationalis* aliud est ante lapsum, aliud post lapsum.

7. *Liberum arbitrium creaturæ rationalis* ante lapsum erat, quod in utramq; partem,

C 55 hoc

hoc est, ad bonum vel malum inclinare poterat.

8. *Liberum arbitrium creaturae rationalis post lapsum, aliud est angelorum, aliud hominis.*

Liberum arbitrium angelorum est tum bonorum, tum malorum.

9. *Angelorum bonorum liberum arbitrium hic esse coepit, & est ad bona tantum.*

10. *Angelorum malorum liberum arbitrium hic esse coepit, & est ad mala tantum.*

Liberum arbitrium hominis post lapsum bifariam consideratur: ut est in hoc seculo, & ut erit in altero.

Liberum arbitrium hominis in hoc seculo aliud est in homine non-renato, aliud in renato.

11. *Liberum arbitrium hominis non-renati est ad mala tantum in spiritualibus, & ad mala fere in moralibus & civilibus. Hinc ab Augustino appellatur seruum & captivatum lib. 2. contra Iulianum, & ad Bonifac. lib. 1. c. 3. & lib. 3. cap. 8.*

12. *Liberum arbitrium hominis renati est partim ad bonum, partim ad malum. Augustino dicitur arbitrium liberatum lib. 3. ad ad Bonif. c. 8. scil. ex parte.*

Liberum arbitrium hominis in altero seculo erit

erit tum beatorum, tum damnatorum.

13. *Liberum arbitrium hominum beatorum in altero seculo erit ad bonum tantum.*

14. *Liberum arbitrium hominum damnatorum in altero seculo erit ad malum tantum.*

L O C U S XXIII.

De peccato & pœna peccati.

1. **P**eccatum consideratur in genere, & in specie.

Peccatum in genere spectatur in natura, gubernatione, & effectis suis.

2. *Natura peccati est in ortu & modo eius.*

3. *Ortus peccati non est à Deo, sed à creatura rationali libere deficiente à Deo.*

4. *Modus peccati est in materiali & formali eius. Materiale est qualitas, actio, vel passio: formale, à rēgia seu avōpīa.*

5. *Gubernatio peccati est actio Dei circa initium, progressum, & consummationem peccati.*

6. *Gubernatio Dei circa initium peccati est partim concursus actionis Dei cum actione creaturæ, partim impeditio vel*

permissio auctus mali, partim administratio & oblatio argumentorum & occasio-
num.

7. *Gubernatio Dei circa progressum peccati* est directio & determinatio.

8. *Gubernatio Dei circa consummationem peccati* est punitio, vel remissio.

9. *Effecta peccati* sunt reatus, & pœna.

10. *Reatus* est alius culpæ, alius pœnæ.

11. *Pœna peccati* est varia. Nam *ratione modi* est interna, vel externa; proprie, vel analogicè dicta; spiritualis, vel corporalis; originalis, vel aduentitia; ordinaria, vel extraordinaria; immediata, vel mediata; nuda pœna, vel simul etiam peccatum; priuatio gratiæ habitualis, vel assistentis; dampni, vel sensus: *ratione temporis*, est temporalis, vel æterna: *ratione gradus*, maior, vel minor: denique *ratione subiecti recipientis*, est angelorum malorum, vel hominum piorum aut impiorum.

Peccatum in specie est primum, vel ortum.

12. *Peccatum primum* est lapsus, tum angelorum quorundam, tum priorum hominum Adami & Evæ.

13. *Peccatum ortum* est corruptio creaturæ rationalis, lapsum secuta. Estque naturale, vel actuale.

14. *Pœna*

14. *Peccatum naturale*, seu in natura hærens, est partim defectus iustitiæ originalis, partim parva inclinatio seu concupiscentia.

Estque tum angelorum malorum, tum hominis.

15. *Peccatum naturale angelorum malorum* est carentia sapientiæ & iustitiæ originalis inesse debitiæ, & inclinatio seu propensio ad malum, quæ statim à lapsu in eis omnibus simul exitit.

Peccatum naturale hominis est tum Adami & Evæ, tum posterorum.

16. *Peccatum naturale Adami & Evæ* est corruptio illa, quæ fit tum à lapsu in eis, exitit: hoc est, carentia sapientiæ ac iustitiæ originalis, & prava concupiscentia.

17. *Peccatum naturale posterorum Adami & Evæ*, ipsis per naturalem propagationem inhaeret: unde *peccatum originis*, seu *originale*, in ecclesia dicitur.

Eius partes duæ sunt: videlicet defectio in lumbis primorum parentum, seu imputatio defectiois illius; & corruptio, eaque tum defectus iustitiæ originalis, tum prava concupiscentia, seu propensio ad malum.

18. *Peccatum actuale* est malorum angelorum, vel hominis.

19. *Peccatum actuale malorum angelorum est irremissibile & mortale.*

20. *Peccatum actuale hominis variè diuiditur ex causis, effectis, subiectis, & adiunctis suis.*

I. *Ex causis* : peccatum actuale est per se, vel per accidens : ex scientia, vel ex ignorantia profectum : infirmitatis, vel malitiæ : omissionis, vel commissionis : voluntarium, vel inuoluntarium, &c.

II. *Ex effectis* : peccatum actuale est regnans, vel non-regnans : vastans conscientiam, vel non : offendens alium, vel non, & illud dicitur *scandalum*.

III. *Ex subiectis* : peccatum actuale committitur aduersus Deum, vel hominem : est internum, vel externum : committitur aduersus legem, vel euangelium ; & illud aduersus primam, vel secundam tabulam, &c.

IV. *Ex adiunctis* : peccatum actuale est remissibile, vel irremissibile : clamans, vel non : dulcescens, vel sordescens : viuum, vel mortuum : mortale, vel veniale : magnum, vel paruum, &c.

L O C U S XXIV.

De lege.

2. **R**epressio peccati, qua fit in regno prouidentia, est generalis seu communis, vel specialis seu propria.

Repressio generalis fit per legem.

1. *Lex est archetypa, vel ectypa.*

3. *Lex archetypa est sanctissima Dei natura.*

4. *Lex ectypa consideratur communiter, & singulariter.*

Communiter in affectionibus suis & diuisionibus generalibus.

5. *Communes affectiones legis ectypa sunt in perfectione ipsius, & rigida exacti-
one.*

6. *Diuisiones generales legis ectypa, sunt: quod est communis, vel propria; aeterna, vel temporaria, seu immutabilis, vel mutabilis; simplex, vel mixta, &c.*

Singulariter lex ectypa est non-scripta, vel scripta seu positua.

7. *Lex non-scripta est lex naturae.*

8. *Lex scripta est diuina, vel humana.*

9. *Lex diuina est moralis, ceremonialis, vel iudicialis siue forensis.*

10. *Lex moralis consideratur quantum ad summam & ysum.*

11. *Summa legis moralis est decalogus: cuius occurrit promulgatio, corruptio Pharisæica, & assertio à corruptela Matth. 5.*

12. *Vsus legis moralis est in statu innocentiae, miseriae, gratiae, & gloriae.*

13. *Lex ceremonialis consideratur ratione vigoris, antiquationis, & vsus in N. Test.*

14. *Lex Mosaita forensis est purè forensis, vel mixta; & hæc est vel forensis & ceremonialis, vel forensis & moralis.*

15. *Lex humana, seu civilis, est legitima, vel illegitima.*

L O C U S XXV.

De coniugio.

Repressio peccati propria fit in societate œconomica, politica, vel scholastica.

Societas œconomica prima est in coniugio.

1. *In coniugio spectantur, ista tria: quomodo contrahatur, colatur, & dissoluatur. Legantur hic historia œconomica.*

2. *Circa coniugium contrahendum attenditur, prima eius institutio, personarum contrahentium conditio, & modus contrahendi.*

3. *Prima institutio coniugii est Gen. 2.*

4. *Conditio personarum contrahentium*
coniugii.

coniugium, siue sint politica, siue ecclesiastica est tum pubertas, tum legitimus consensus.

5. *Pubertas*; videlicet vt per ætatem sint aptæ & habiles ad coniugium.

6. *Consensus legitimus* est voluntas è sano iudicio profecta, cum lege Dei & naturæ; ac honestis hominum constitutionibus consentiens.

Lex Dei & natura cum honorem erga parentes, tum pudorem & reuerentiam sanguinis requirit.

7. *Honor parentibus prestatur*, si liberè consilio & voluntate ipsorum matrimonium contrahant.

8. *Pudor & reuerentia sanguinis* requirit, ne cum nimis propinquis contrahatur matrimonium.

9. *Propinquitas* illa est in consanguinitate & affinitate.

10. *Consanguinei* discernuntur gradibus & lineis.

11. *Gradus* est generatio personæ.

12. *Linea* est series graduum Estq; recta, vel transuersa. *Linea recta* est ascendens, vel descendens. *Linea transuersa*, quæ etiam dicitur obliqua & collateralis, est æqualis, vel inæqualis.

13. *Affines* etiam discernuntur gradibus & lineis. Et si enim affines, ab affinibus non
gene-

generantur: tamen quia affinitas est simulacrum quoddam consanguinitatis, similitudine quadam gradus & lineæ dicuntur, & eodem modo, quo in consanguinitate, numerantur & distinguuntur.

14. *Honestæ hominum constitutiones* sunt, quæ ob ecclesiasticum vel politicum finem, pro circumstantiis locorum, temporum, & personarum ab ecclesia vel magistratu sancuntur.

15. *Modus contrahendi coniugium* eernitur in promissione & consummatione. Hinc coniugium est promissum, vel consummatum.

16. *Coniugium promissum* appellamus *sponsalia*.

17. *Coniugium consummatum* est in ipsa coniugum cohabitatione: quæ solet nuptiarum ritu sanciri.

18. *Coniugium colitur* meditatione finis coniugii, & mutuis officiis coniugum.

19. *Finis coniugii* est proprius, vel accessorius. Ille est procreatio liberorum, & intima duorum hominum familiaritas atque communio: *his* est, ut coniugium sit remedium aduersus vstionem.

20. *Officia coniugum mutua* sunt vel vtriusque communia, vel alterutrius propria.

21. *Dissoluitur, siue dirimitur, cōiugium,*
quod

quod per se nullum esse declaratur, aut quod rescinditur, siue sit promissum, siue consummatum.

22. *Coniugium nullum esse declaratur*, quando vitium est in consensu contrahentium, aut in personis contrahentibus. *In consensu*: cum ille est turpis, vel iniustus. *In personis*: quando corrupta deprehenditur, quæ pro virgine nupsit; aut quando altera persona est inhabilis.

23. *Inhabilitas* ista est à natura, vt in frigidis: à morbo, vt in fascino: à violentia externa, vt in læsione genitalium &c.

24. *Coniugium promissum* dissoluitur repudio: *consummatum*, diuortio: *utrumque*, morte.

25. *Repudium* fieri potest, quando post legitimum consensum in personis vitium superuenit: vt est furor, morbus contagiosus vel hæreditarius, infamia ob flagitium perpetratum &c.

26. *Diuortium* fit duobus modis: dimissione, & desertione.

27. *Dimissionis causa* est vna tantum de iure diuino, videlicet adukerium: de iure civili sunt etiam aliæ, vt morbus contagiosus, veneficium, &c.

28. *Desertio* hic intelligitur malitiosa.

29. *Morte* dissoluitur coniugium, siue promissum, siue consummatum.

L O C U S XXVI.

De magistratu.

1. **I**N *societate politica* sunt magistratus, & subditi. Legantur hic *historia politica*.
2. *Magistratus* occurrit *vocatio*, & *functio*.
3. *Vocatio magistratus* est *immediata*, vel *mediata*; *ordinaria*, vel *extraordinaria*; *simplex* vel *mixta*, & c.
4. *Functio magistratus* spectatur in *fundamento*, *partibus*, & *speciebus suis*.
5. *Fundamentum functionis* sunt *bona animi*, *corporis*, & *fortunæ*, quæ *requiruntur* in magistratu.
6. *Partes functionis* sunt *tum* *ratione* magistratus *superioris* & *inferioris*, *itemque* *ratione* *rerum diuinarum* & *humanarum*; *tum* *tempore* *pacis*, vel *belli*.
7. *Functio magistratus tempore pacis* fit *extra iudicium*, vel *in iudicio*.
8. *Functio magistratus tempore belli* spectat *belli antecedentia*, *connexa* & *consequentia*.
9. *Species functionis* sunt *monarchia*, *aristocratica*, & *democratia*.
10. *Subditi* sunt vel *matè* *subditi*, vel *potè*

potè
est a
inui

1. I

schol
in fo

2
ctio

3
ter a

stia
biqu

4
dam

cii.

5
pra

D

E

E

potestate aliqua præditi. *Officium ipsorum* est aliud erga magistratum, aliud erga se inuicem.

LOCVS XXVII.

De scholis.

1. **I**n societate scholastica sunt præceptores, & discipuli. Legantur hic *historia de scholis*, item *de sacris gentilium*. Ea siquidem in scholis suis tradiderunt.

2. *Præceptorum* occurrit vocatio, & functio.

3. *Vocatio præceptorum* consideratur aliter apud Iudæos in V. T. aliter apud Christianos in N. T. aliter apud gentiles utrobique.

4. *Functio præceptorum* spectatur in fundamento, id est, requisitis; & partibus officii.

5. *Discipulorum officium* est aliud erga præceptores, aliud erga se inuicem.

LOCVS XXVIII.

De executione prædestinationis circa
angelos in hac vita.

Exposita est executio decreti providentiæ: sequitur executio decreti prædestinationis,

ationis, quæ fit in hac vita, vel post hanc vitam: & illa occupatur circa angelos, tum bonos, tum malos; hæc, circa homines.

2. Executio predestinationis circa angelos bonos in hac vita cernitur in statu & officio ipsorum.

3. Status bonorum angelorum est semper videre faciem Patris cœlestis, Matth. 18.

4. Officium ipsorum est quantum ad Deum, Christum, homines electos Vet. & N. T. denique reprobos.

5. Executio predestinationis circa malos angelos in hac vita similiter cernitur in statu & ministerio ipsorum.

6. Status illorum est, versari in perpetua miseria, siue in inferno detineantur, siue inde emittantur ad exercendum iudicia Dei.

7. Ministerium ipsorum est circa homines electos & reprobos.

L O C U S XXIX.

De fœdere gratiæ.

1. **E**Xecutio predestinationis circa homines in hac vita, respicit electos & reprobos: Et hi vel non vocantur ad communionem gratiæ vel vocantur. Vide sparsim loc. seqq.

seqq. ex quibus colligi potest benedictio spiritualis hypocritarum, & maledictio spiritualis tum hypocritarum, tum non-vocatorum; puta desertio, excæcatio, induratio &c.

Homines electi assumuntur in fœdus gratiæ.

2. *Fœdus gratiæ* spectatur in forma, fundamento & applicatione sui.

3. *Forma fœderis gratiæ* est interna, vel externa.

4. *Forma interna* consistit in substantia fœderis gratuiti, quæ cernitur in gratiosa obligatione tum Dei, tum hominis. *Ibi* est promissio; *hic*, repromissio: utraque gratuita.

5. *Promissio Dei gratuita* est de remissione peccatorum, & de inscriptione legis in corda nostra.

6. *Repromissio hominis gratuita* est de fide & noua obedientia. Hæc repromissio dicitur gratuita, quoniam homo eam facit & præstat ex gratia Dei.

7. *Forma externa* est in œconomia seu administratione varia in Veteri & Novo Testam.

8. *Œconomia fœderis gratiæ in V.T.* fuit in operosa & onerosa, itemque contracta ad certum populum. In oneribus istis excellunt festa & sacrificia.

9. *Festa*

9. *Festa V.T.* erant sabbatum, Pascha, Pentecoste, Scenopegia, festum tubarum, &c.

10. *Sacrificia V.T.* erant ἱλαστικά, propitiatoria, vel ὀψαριστικά. *Sacrificium propitiatorium*, seu expiatorium, erat vniuersale, vel particulare. *Vniuersale*, seu Ἀγαμέμνων, erat, quo omnium peccatorum in Christo expiatio significabatur, & obsignabatur. Dicitur holocaustum, brandopfer. Erat autem animalium maiorum, vt bouis, agni &c. vel minorum, vt turturum. *Particulare*, seu ἀπολυτρωτικόν, erat, quo certorum quorundam peccatorum expiatio significabatur & obsignabatur. Erat autem duplex: vnum pro peccato, alterum pro delicto. *Sacrificium eucharisticum* erat simplex, vel mixtū. *Simplex* vno rerum offerendarum genere constabat: & erat *hostia pacificorū*, dancs opfer; vel *oblatio*, speis opfer: *mixtum*, sob opfer/ex diuersis rerum generibus constabat, vt ex animalibus & terræ frugibus.

11. *Oeconomia feederis gratia in N.T.* est facillima & latissimè patens. Sub initium fuerunt tria ipsius curricula. 1. à Iohanne Baptista vsque ad primam N. T. Pentecosten. 2. inde vsque ad excidium politix Iudaicæ. 3. inde ab isto excidio. Hinc *epocha N.T.* aliter atque aliter figi solet.

Locvs XXX.

De Christo mediatore.

1. **F**undamentum fœderis gratiæ est Christus mediator cuius occurrit persona, & officium.

Circa personam & officium Christi oportet spectare rem ipsam & phrasin.

Res ipsa est quantum ad personam & officium Christi absolute, vel ratione status atque cultus.

2. *Persona Christi constat ex duabus naturis diuina & humana.*

Naturarum istarum spectatur veritas, & unio.

3. *Veritas elucescit ex proprietatibus.*

4. *Proprietates diuina natura in Christo sunt essentialia, vel personales.*

5. *Proprietates humana natura in Christo sunt essentialia seu perpetuæ, vel accidentales seu temporariæ: & utæque sunt vel totius nature humanæ, vel alterutrius partis, videl. animæ, vel corporis.*

6. *Unio naturarum est personalis seu hypostatica.*

In ea spectatur modus & effectum.

Modus unionis consistit in incarnatione, & eius adiunctis.

7. *Incarnatio est in conceptione, assumptione, & natiuitate.*

D

8. Con-

8. *Conceptio* est, qua Filius Dei factus est verus homo in utero virginis Mariæ, per operationem Spiritus sancti; quæ est tum in formatione fœtus, seu humanæ naturæ, tum in illius sanctificatione.

9. *Assumptio humana natura* est, qua solus Dei Filius humanam illam naturam à primo conceptionis momento, sibi associavit in suam hypostasin.

10. *Natiuitas* est, qua fœtus ille in lucem est editus.

11. *Adiuncta unionis hypostatica* sunt, quod facta est *ἀσυχύτως καὶ ἀρέστως, ἀδιαιρέτως καὶ ἀχωρίστως*. Quidam addunt, *ἀδιαζεύχτως*.

12. *Effectum unionis hypostaticæ* est ratione personæ, & humanæ naturæ. Vbi est *communio*, eaq; tum naturarum, tum proprietatum, scil. in persona: hic sunt *donæ* humanæ naturæ.

13. *Officium Christi* spectatur in se, & beneficiis.

Officium Christi in se spectatum est triplex: propheticum, sacerdotale, & regium.

14. *Officium Christi propheticum* spectatur in partibus, & administratione. *Partes* sunt promulgatio externa euangelii, & interna illuminatio cordis. *Administratio*

Stratio spectatur *tum* in Vet. Testam, vbi Christus ordinarie docuit per sacerdotes & seruos suos; extraordinarie, apparendo patribus: *tum* in Nouo Testamento vbi Christus docuit in Iudæa, & hodie nos docet per seruos suos: *tum* denique in cælo, vbi docet sanctos angelos & homines.

15. *Officium Christi sacerdotale* positum est in satisfactione, & intercessione. *Satisfactionis* partes sunt obedientia actiua & passiua. *Intercessio* est in statu exinanitionis, & exaltationis.

16. *Officium Christi regium* positum est in regno æconomico: cuius administratio cernitur in collectione ecclesie, eiusq; defensione.

17. *Status Christi* est duplex, exinanitionis & exaltationis. Vterque concernit personam, & officium ipsius.

18. *Status exinanitionis* cernitur in incarnatione, actionibus, & passionibus Christi.

19. *Status exaltationis* positus est in resurrectione ex mortuis, ascensione in cælum, sessione ad dextram Patris, & reditu ad iudicium.

20. *Cultus Christi mediatoris* positus est in fide, adoratione, & inuocatione speciali quæ fit in baptismo. Adoratio facta

D 2 est

est & fit in statu exinanitionis & exaltationis; & continetur petitione atque gratiarum actione.

21. *Phrasis*, seu prædicatio, hic est modus loquendi, quo scriptura de persona, officio, & statu Christi loquens, uti solet.

In phrasi hac spectantur partes & genera ipsius.

22. *Partes phraseos* sunt subiectum, & prædicatum. *Subiectum* exprimitur vocabulis concretis, vel abstractis. *Concretis*: ut sunt Immanuel, λόγος, filius hominis, mediator, ego, hic. *Abstractis*: ut sunt caro, corpus, sanguis Christi. *Prædicatum* concretis plerumque vocabulis exprimitur, quandoque etiam abstractis. Est autem prædicatum proprium, vel commune. *Proprium* est nomen personæ & proprietatis personalis, ut esse filium Dei, filium hominis, natum esse ab æterno à Patre, & in tempore ex matre: vel naturæ, & proprietatis actionisque naturalis, ut esse Deum, hominem, æternum, circumscriptum, creare, edere. *Commune* est nomen significans officium aut statum Christi, ut esse mediatorem, humiliari, exaltari, sedere ad dextram Patris.

23. *Genera prædicationis* duo sunt: ἰδιωπεία seu ἰδιωπείης & κεινωπεία. *Alla* est, quando prædicatum naturæ proprium, de personæ

sona enuntiatur, vt, Christus est homo, est aternus, est mortificatus carne &c. Deus acquisiuit suo sanguine ecclesiam, &c: *hæc* est, quando prædicatum vtrique naturæ commune, communi quoque nomine de persona enuntiatur; vt, Christus est panis vitæ, sacerdos, redemptor, &c. Ad *ἰδιωματικὰ* pertinet *ἰδιωματικὰ ἰδιωματικῶν*, *communicatio idiomaticum*, quæ dicitur.

L O C U S XXXI.

De euangelio.

1. **A**pplicatio fœderis gratiæ fit per promulgationem & oblationem ipsius.
2. Promulgatio fœderis gratiæ fit per euangelium in ecclesia.
3. Euangelium consideratur absolute, & comparatè.
4. Euangelium absolute spectatur in sua substantia, quæ in eo vertitur, vt sit mysterium de salute nostrâ per Christum.
5. Euangelium comparatè spectatur partim in sua œconomia, partim in collatione eum lege.
6. Oeconomia euangelii alia est atque alia in V. & N.T. Vnde euangelium diuidi solet in vetus & nouum. *Euangelium vetus* est in promissionibus, typis, & ceremoniis, præcipueque in sacrificiis: *nouum* est de Christo iam exhibitio.

7. *Collatio euangelii cum lege cernitur in
conuenientia & differentia.*

L O C U S XXXII.

De ecclesia.

Ecclesia spectatur in se, & oppositè
quantum ad hostes. Illa est vera, hæc
falsa.

*Ecclesia in se spectatur ratione collectio-
nis, & gubernationis.*

*Collectio ecclesie cernitur in varietate, v-
nitate, & veritate.*

2. *Collectio ecclesie quantum ad varietate-
m est alia ratione modi, alia ratione tem-
poris. Unde oritur varia particio eccle-
siae.*

3. *Ratione modi ecclesia est:*

I. *inuisibilis, vel visibilis.*

II. *catholica, vel particularis: & illa est tri-
umphans vel militans.*

I. I. *pura, vel impura.*

IV. *publica, vel priuata.*

4. *Ratione temporis ecclesia est V. vel N.
Test.*

5. *Vnitas ecclesie est ratione capitis, &
membrorum.*

6. *Caput ecclesie catholicae & inuisibilis, est
solus Christus: particularis & visibilis, est
præpositus ecclesiae.*

7. *Mem-*

7. *Membra ecclesie catholicae & invisibiles,* sunt soli electi, iam congregati ad ecclesiam, siue sint perfecti, siue infirmi: *particularis & visibilis ecclesie membra* sunt promiscue credentes & hypocritae.

8. *Veritas ecclesie cognoscitur ex notis:* quarum *alia* concernunt ecclesiam invisibilem, siue sit catholica, siue particularis; *alia* visibilem. *Ibi* sunt fides, spes, & charitas: *hic* est conservatio verbi Dei & sacramentorum; & *illis* quidem praedicatione horum vero administratio, si ecclesia sit publica.

LOCVS XXXIII.

De vocatione.

Gubernatio ecclesie est principalis, vel ministerialis. Illa est interna, vel externa haec externa tantum.

Principalis gubernatio ecclesie est in dispensatione beneficiorum Dei; quorum *alia* sunt principalia, *alia* accessoria.

2. *Beneficia Dei principalia* erga ecclesiam sunt spiritualia.

Suntque prima, vel orta: & *illa* sunt numero tria, vocatio, iustificatio, & sanctificatio.

3. *Vocatio* spectatur in se, & effectis suis.

Vocatio in se seffatur ratione modi & latitudinis.

4. *Ratione modi vocatio est*

I. *efficax, vel inefficax.*

II. *interne, vel externa: & illa posita est in separatione peccatoris è mundo, atque illius infusione in Christum.*

III. *immediata, vel mediata.*

IV. *ad communionem gratia tantum, vel ad communionem gratia & gloria simul.*

5. *Ratione latitudinis vocatio est communis, vel propria. Et illa est Iudæorum, vel Gentium. Vocatio Iudæorum rursus est alia V. alia N. T.*

L O C U S XXXIV.

De fide.

1. **E**ffecta vocationis sunt fides, & sanctitas.

2. *Fides est historica, miraculorum, temporaria, vel saluifica.*

3. *Fides historica, seu dogmatica; est vniuersalis, vel particularis illa respicit totum Dei verbum. hęc, aliquam eius partem.*

4. *Fides miraculorum est actiua, vel passiua.*

5. *Fides temporaria spectatur in conuenientia & differentia cum fide saluifica.*

6. *Fides saluifica spectatur in ortu, natura, & gradu suo.*

7. *Ortu*

7. *Ortus* eius est immediatus & extraordinarius, vel mediatus & ordinarius.

8. *Natura fidei saluifica* spectatur in essentia & efficientia i suis.

9. *Essentia* eius est *πνευμασία*, seu specialissima persuasio & applicatio gratiæ salutaris in Christo.

10. *Efficientia* ipsius est, quod ex se parit fiduciam, spem, charitatem, & gaudium.

11. *Gradus fidei saluificæ* est infimus, medius, & summus.

Locvs: XXXV.

De sanctitate.

Sanctitas, quæ existit ex vocatione, a analogâ est fidei. Proinde est vera, vel pparens.

2. *Sanctitas vera* respondet fidei saluificæ. Est que alia imputata, alia inhærens.

3. *Sanctitas imputata* cernitur in iustificatione.

4. *Sanctitas inhærens* est inchoata, vel consummata.

5. *Sanctitas inchoata* est in sanctificatione.

6. *Sanctitas consummata* est in glorificatione.

De 5

7. San-

7. *Sanctitas* apparens. respondet fidei *Historicæ*, miraculorum, & temperatiæ..

L O C U S. XXXVI.

De iustificatione.

1. **I**ustificatio hominis coram Deo spectatur communiter & singulariter.

Communiter in forma & adiunctis suis.

2. *Iustificationis forma* est absolutio hominis in mente Dei, eiusq; sensus viuis in corde hominis.

3. *Adiuncta* sunt: quòd hæc iustificatio est vera, completa, efficax & vniuersalis.

Singulariter iustificatio hominis coram Deo est legalis, vel euangelica..

4. *Iustificatio legalis* consideratur in Adamo ante lapsum, & in humana Christi natura.

5. *Iustificatio euangelica* locum habet in omnibus & solis credentibus.

Eius occurrunt causæ, effecta, & adiuncta.

6. *Causa* iustificationis euangelicæ sunt:

I. *Efficiens*; eaque principalis, vel instrumentalis. *Ibi est* *Verbum* Patris, & satisfactio Christi: *hic*; fides.

II. *Materia* est tota iustitia Christi mediatoris, quatenus est mediator.

III. *For-*

III. *Forma* consistit in remissione peccatorum, & imputatione iustitiæ Christi.

IV. *Finis* est perfectio sapientissimæ temperaturæ iustitiæ & misericordiæ Dei, & pax conscientiæ nostræ.

7. *Effecta* iustificationis sunt adoptio, libertas, sanctificatio, & glorificatio.

8. *Adiuncta* eius sunt: non admittere magis & minus, fieri semel & simul in mente Dei, denique varium admittere sui sensum in cordibus nostris.

L O C U S XXXVII.

*De sanctificatione & bonis operibus
in genere.*

1. **S**anctificatio consideratur in genere, & in specie.

Sanctificatio in genere spectatur in natura, & effectis suis.

Natura sanctificationis consideratur absolute, vel comparatè: & iterum absolute in partibus, & causis suis.

2. *Partes sanctificationis* duæ sunt: aversio à malo, & conversio ad bonum. *Illæ* dicitur mortificatio veteris; *hæc*, vivificatio novi hominis.

3. *Causa sanctificationis* sunt ita:

1. *Efficiens* est principalis, gratia Dei: vel organica, vt fides & concio legis & euangelii.

II. *Materia* est peccati odium, & iustitia studium.

III. *Forma* est renouatio mentis, voluntatis, & affectuum.

IV. *Finis* est gloria Dei, confirmatio electionis, conuersio aliorum, & gaudium sanctorum angelorum & hominum.

4. *Comparatio sanctificationis* est conuenientia & differentia eius cum iustificatione & glorificatione.

5. *Effecta sanctificationis in genere spectata* sunt bona opera, & ipsa in genere considerata.

In eis spectatur necessitas, essentia, & gradus.

6. *Necessitas bonorum operum* non est meriti, sed præcepti & medii.

7. *Essentia bonorum operum* est obedientia euangelica, quæ proficiscitur ex fide, secundum normam verbi Dei, ad ipsius solius gloriam.

8. *Gradus bonorum operum* in hac vita est remissus, secundum magis & minus.

L O C U S XXXVIII.

De precipuis operibus bonis.

Sanctificatio in specie cernitur in variis bonis operibus: quorum videnda sunt summa capita, & praxis.

Summ-

Summa ipsorum capita sunt duo. Aut enim sunt simpliciter & sua natura bona: aut sunt adiaphora, quæ studio nostro fiunt bona.

2. *Bona opera, quæ sua natura sunt talia, referuntur ad primam, vel secundam decalogi tabulam. Ibi præcipue est religio, cognitio Dei, cultus Dei, adoratio Dei, confessio, imitatio Christi, iuramentum, & sabbatum: hic est præcipue rectus bonorum terrestrium usus, & beneficentia.*

3. *Adiaphora considerantur in genere, & in specie.*

4. *In genere attenditur adiaphorum natura, usus, & abusus.*

5. *In specie adiaphora præcipua sunt votum, ieiunium, ceremoniæ, & delectus ciborum.*

4. *Praxis bonorum operum est in pœnitentia.*

De his tractabimus in toto hoc capite; quod ideo in sectiones suas partiemur. Sunt autem in vniuersum XV, hoc modo.

SECTIO I.

De vera religione, seu pietate.

IN vera religione oportet attendere ad ipsius essentiam, affectiones, partes & differentiam à falsa religione.

D 7

1, Essentia

1. *Essentia vera religionis cognoscitur ex nominibus & definitione ipsius.*

2. *Nomina vera religionis sunt; Ἰπνορεία Jac. 1. 2. 7. & οἰβεία 1. Tim. 4. v. 7. 8. ἕπὸν θεῶν Ioban. 5. 23. seruitus & timor Dei; apud theologos, ἱεραπεία apud Clementem Alexandrinum lib. 7. Strom. ἱεοῖβεία apud Augustinum epist. 29. denique philosophia, passim apud Iustinum Martyrem & Clem. Alexandrinum; & altior philosophia, apud Chrysostomum in oratione de libello repudi. Cuius postremæ nomenclaturæ hæc est ratio: vt sancti illi viri tollerent Græcorum supercilium, qui philosophiæ suæ tantum tribuebant.*

3. *Definitio est: quod religio sit rectus de Deo sensus, & cultus eiusdem, secundum verbum ipsius. Itaque religio est virtus infusa, à qua homines credentes dicuntur religiosi: non autem est status hominum ad perfectionem Christianam, per paupertatis, continentiæ, & obedientiæ vota tendentium, vt definit Bellarminus tom. 1. controuers. controuersia generali 5. lib. 2. cap. 2.*

4. *Affectiones verae religionis sunt*

I. *Diuinitas: quod est diuina ortu, materia, forma, sine & effectis.*

II. *Vnitatis: quod in Vet. & Nou. Test. ratio-*

ratio-

ratione fundamenti est vna tantum ratio agnoscendi colendique Deum, & æternam felicitatem consequendi.

III. *Utilitas & necessitas longè maxima*: quod sine ea nemo particeps esse potest vitæ æternæ: quod est vinculum humanæ societatis, firmamentum & basis reip. denique quod omnibus, & ad omnia est utilis.

IV. *Indoles germana*: qua fit, vt religio sit potius interna, quàm externa.

V. *Antiquitas*: quod religio vera est prima & antiquissima.

VI. *Constantia*: quod est firma & insuperabilis.

VII. *Sinceritas*: quod est absque hypocrisis.

VIII. *Mutatio*: qua fit, vt deformatur & reformetur.

IX. *Libertas*: qua fit, vt religio vera sit spontanea.

X. *Facilitas*: qua fit, vt non sit impo-
sibile, id est, instituta, seu nundina-
toria.

§. *Partes vera religionis* sunt omnes vir-
tutes, quæ in prima decalogi tabula præ-
cipiuntur, exempli gratia fides qua verbo
Dei credim⁹, cognitio Dei, fiducia in Deo,
spes in Deo, charitas erga Deum, timor Dei

filia

filialis, humilitas coram Deo, patientia, seruitus Deo debita, confessio veritatis, rituum à Deo institutorum debita observatio, &c.

6. *Differentia à falsa religione posita est in hisce:*

I. *Vera religio cogi non vult, sed doceri. Falsa autem constat immanitate illorum, qui eam propagant.*

II. *Religio falsa est nundinatoria.*

III. *Vera religio non est apud philosophos quaerenda.*

IV. *Vera religio non habet pro regula nostram voluntatem aut intentionem bonam, vel exempla aliorum.*

V. *Vera religio non est aestimanda qualicunq; antiquitate & duratione, nec consuetudine quantumvis diuturna.*

VI. *Vera religio non est aestimanda ex hominum eam sectantium & amplectentium auctoritate, dignitate, potentia, multitudine, eruditione.*

VII. *Vera religio non est aestimanda ex felicitate externa & temporali.*

VIII. *Vera religio non nititur successione personarum.*

IX. *Vera religionis predicanda potestas & libertas non nititur privilegiis humanis sed solius Dei mandato Matth. 10. v. 7.*

23. v. 6. 28. v. 18. 19. Act. 5. 20. 6. 10. 42.

X. *Vera.*

X. *Vera religionis exercitium non debet intermitteri ob edicta hominum. Dan. 6. 11. Act. 4. v. 18. 19. c. v. 28. 19.*

XI. *Vera religio habet legem Dei integram, & euangelium perfectam. Falsa non habet doctrinam legis integram; & quidquid ex ea habet, id multis modis corrumpit. Deinde ignorat euangelium, vel depravat.*

XII. *Vera religio pacatam reddit conscientiam.*

XIII. *Falsa religio est partim irreligio, id est, impietas & atheismus; partim superstitio, cuius species sunt variae apud ethnicos & Pseudo-christianos.*

SECTIO 2.

De cognitione Dei.

Cognitio Dei spectatur in causa, diuisione, & modo suo.

2. *Causa cognitionis Dei est patefactio Dei.*

3. *Patefactio D. est naturalis, vel supernaturalis.*

4. *Patefactio naturalis fit per legem naturae, vel opera naturae siue creationis.*

5. *Patefactio supernaturalis est interna, vel externa. Interna fit per illuminationem Spi-*

Spiritus sancti. *Externa* fit ordinariè, vel extraordinariè. *Ordinariè* per verbum, sive ἄγγελον, sive ἕλεγον, & per opus redemptionis: *extraordinariè* per prophetiam, visionem, vel miraculum.

6. *Divisio* est: quod cognitio Dei est naturalis, vel supernaturalis. *Naturalis* est insita, vel acquisita, tum per ratioeinationem & propriam industriam, tum per institutionem humanam. *Supernaturalis* est acquisita, vel infusa.

7. *Modus* est: quod cognitio Dei est salutaris, vel non: illustrior, vel obscurior: nuda, vel affectiva, &c.

SECTIO 3.

De cultu Dei.

1. **C**ultus Dei spectatur in se, & oppositè: & ibi sunt norma, species, & esse illius.

2. *Norma cultus Dei* est verbum legis & euangelii.

3. *Species sunt*: quod cultus Dei est spiritualis seu moralis & internus, vel ceremonialis seu externus. *Cultus Dei spiritualis* est immediatus, vel mediatus.

Cultus Dei immediatus dicitur pietas; & reuocatur ad ista quatuor summa capita.

I. est *attentio sensuum*; hoc est, attendere ad opera Dei,

II. est

II. est *iudicium mentis*; hoc est, rectè *iudicari* de operibus Dei, & inde concludere, quod sit maximus & optimus. *Maximus* hoc est, sapientissimus, & potentissimus. *Optimus*; h. e. iustissimus, & beneficentissimus erga omnes creaturas; nominatim erga genus humanum, & speciatim erga te actuos.

III. est *affectus cordis*; h. e. iudicio prædicto congruenter *affici*, atque adeo sapientiam & potentiam Dei *admirari*, de beneficiis Dei *latari*, ipsum Deum tam potentem *timere*, tam bonum *amare*, tam iusto & veraci *considerare*.

IV. sunt *actiones voluntatis*, h. e. affectus prædictos tota vita contestari, atque adeo, quæ admiraris, *prædicare*; cuius beneficiis gaudes, illi *gratias agere*; quem times & amas, illi *obedire*; de quo cuncta tibi polliceris, illum, quoties opus est, *immo- care*.

Cultus Dei moralis mediatus dicitur probitas: cuius partes sunt virtutes tum ad proximum relatæ, tum in nobis ipsis terminatæ.

Cultus Dei ceremonialis consideratur in genere, & in specie: & hic est cultus ceremonialis V. vel N. T.

4. *Effecta cultus Dei* sunt beatitudo temporaria præsentis, & æterna futura vitæ.

5. *Cul-*

5. *Cultui Dei opponitur impietas, & superstitio; & hæc est idololatria, vel hypocrisis.*

SECTIO 4.

De adoratione Dei.

1. **A** *Doratio Dei consideratur in affectibus, diuisionibus & circumstantiis variis.*

2. *Affectiones adorationis Dei sunt, dirigi ad solum Deum; proficisci ex fide in Christum; non defatigari; discernere bona spiritualia & corporalia; fieri corde tantum, vel corde & ore simul; & indiuiduo nexu coherere cum praxi pœnitentiæ.*

3. *Diuisiones sunt, quod adoratio Dei est inuocatio, vel gratiarum actio: & vtraque est vel Dei Patris, Filii & Spiritus sancti, vel Christi *Ἰεσοῦ Σπαιριε*.*

4. *Inuocatio est precatio, deprecatio, & imprecatio.*

5. *Precatio est, cum petimus bona pro nobis, vel aliis.*

6. *Deprecatio est, cum petimus, vt mala à nobis vel aliis Deus auertat.*

7. *Imprecatio est, cum zelo quodam gloriæ Dei petimus, vt Deus mala immitat vel nobis, vel aliis, puta desperatis nominis sui hostibus.*

8. *Gratiarum actio* est celebratio, qua Deo accepta referimus, quæ ab ipso habemus.

9. *Circumstantie adorationis* sunt locus, tempus, gestus, lingua, cantus, &c.

S E C T I O 5.

De confessione.

1. **C**onfessio est alia veritatis cœlestis coram hominibus, alia peccatorum coram Deo, vel hominibus.

2. *Confessio veritatis cœlestis* est explicita, vel implicita: tempestiva, vel intempestiva.

3. *Confessio peccatorum coram Deo* est necessaria simpliciter; coram hominibus, secundum quid.

4. *Confessio peccatorum coram hominibus* fit coram pastoribus, vel aliis fratribus.

S E C T I O 6.

De imitatione Christi.

1. **I**mitatio Christi cernitur in doctrina, vita, & tolerantia crucis.

2. *Imitatio doctrinae Christi* est tum legis, tum euangelii.

3. *Imitatio vite Christi* est in abnegatione

ne

ne sui, meditatione vitæ futuræ, & imple-
tione voluntatis Dei per omnia & singula
decalogi præcepta.

4. *Imitatio crucis Christi* est in toleratio-
ne pauperratis, persecutionis, ignominiaë,
& martyrii. In ista vero tolerantia crucis
oportet spectare causas impellentes, &
modum.

SECTIO 7.

De iuramento.

1. **I**uramentum spectatur in affectionibus
& diuisionibus suis.

2. *Affectiones iuramenti* sunt, esse religio-
sam affirmationem veritatis; esse speciem
inuocationis Dei; & fieri in veritate, iudi-
cio, & iustitia.

3. *Diuisiones* sunt, quod iuramentum
est

I. *simplex vel compositum*, quod coniun-
ctum est cum imprecatione seu execra-
tione.

II. *assertorium, vel promissorium.*

III. *spontaneum, vel delatum.*

SECTIO 8.

De sabbato.

1. **S**abbatum est externum, internum, vel
æternum.

2. *Sab-*

2. *Sabbatum externum* est Iudaicum, vel Christianum.

3. *Sabbatum Iudaicum* est hebdomadarium, vel annale, & hoc vel septimi, vel quinquagesimi anni. De hebdomadario imprimis disputatur.

4. *Sabbatum hebdomadarium* spectatur quantum ad institutionem primam, sanctificationem, & durationem.

5. *Institutio sabbati Iudaici* spectatur in origine & fine ipsius.

6. *Origo* est eadem cum principio mundi conditi.

7. *Finis sabbati Iudaici* est generalis, vel specialis. *Generalis* est partim *theologicus*, ut est 1. memoria absolutionis operis Dei, imitatio quietis ipsius, & ita creatoris agnitione, ut celebratio, 2. sanctificatio moralis & interna hominis. 3. meditatio sabbati cælestis. Partim *politicus*, refocillatio corporis. *Specialis* est 1. memoria educationis ex Aegypto. 2. signum quietis in terra Canaan. 3. sanctificatio ceremonialis Israelitarum, ac proinde publica professio religionis. 4. figurare sabbatum Christi in sepulchro.

8. *Sanctificatio sabbati Iudaici* est partim moralis, partim ceremonialis, sacramentalis, & typica.

9. *Sab.*

9. *Sabbatum Christianum* est dies Dominicus.

10. *Sabbatum internum* est cessatio hominis interioris; adeoque cessatio à peccato, & quies in Deo.

11. *Sabbatum aeternum* est alterius vitae.

SECTIO 9.

De recto bonorum terrestrium usu.

1. **R**ectus bonorum terrestrium usus spectatur in iure & modo.

2. *Ius* est primæum, vel redintegratum. *Illud* est creationis, quo Adam fuit constitutus usufructuarius creaturarum sublunarium: *hoc* est redemptionis, quo Christus effecit ut postliminio reciperemus ius illud utendi fruendi bonis terrestribus, quo excideramus.

3. *Modus utendi* bonis terrestribus respicit Deum, nos ipsos, & proximos. *Illic* est sanctificatio per preces, & oblatio ad cultum Dei: *isthic* est frugalis usus: *hic* est liberalitas, in primis eleemosynaria.

SECTIO 10.

De beneficentia.

1. **B**eneficentia est spectanda quantum ad causas impellentes, & species.

2. *Can-*

2. *Causa impellentes* sunt mandatum & promissi Dei, exempla sanctorum, lex humanitas & Christianitatis &c.

3. *Species* sunt: quod beneficentia est generalis, vel specialis; publica, vel priuata; ordinaria, vel extraordinaria; vulgaris, vel heroica &c.

4. Ad *specialem beneficentiam* pertinent hospitalitas & eleemosyna.

5. *Hospitalitas* hic non intelligitur, vt est virtus moralis, sed theologica.

6. *Circa eleemosynam* oportet spectare ipsius necessitatem, & modum.

S E C T I O II.

De voto.

1. *Votum* consideratur in affectionibus & diuisionibus suis.

2. *Affectiones voti* sunt, vt voueatur soli Deo, iuxta verbum Dei, de re possibili, licita & graui &c.

3. *Diuisiones voti* sunt: esse

I. generale vel speciale.

II. morale, vel ceremoniale.

III. ordinarium, vel extraordinarium.

IV. absolutum, vel hypoteticum.

V. perpetuum, vel temporale.

S E C T I O 12.

De ieiunio.

1. **I**eiunium est miraculosum, vel naturale.

2. *Ieiunium miraculosum* est, quod Dei singulari virtute & supra naturam vires suppeditante, ab homine peragitur: quale fuit Moſis, Eliaz, & Chriſti.

3. *Ieiunium naturale* est, quod naturæ viribus ab homine ſuſtinetur. Iſtud autem vel à *neceſſitate imponitur*, ſiue diuinitus, ſiue humanitus; vel *ſponte ſuſcipitur*, & hoc eſt *profanum* ſeu ciuile, vel *religioſum*. Profanum eſt honeſtum, vel inhoneſtum, *Aët. 23. 14.*

4. *Ieiunium religioſum* eſt, quod urgente orandi neceſſitate, ab homine fideli, ad excitandum iuuandumq; in oratione ſpiritum ſuſcipitur.

Eius videnda eſt cauſa impu' ſua, ratio, & varietas.

5. *Cauſa impu' ſua ieiunii religioſi* eſt orandi neceſſitas, eaque publica, vel priuata: ac ruruſ vel precandi boni, vel deprecandi mali. *Boni*; tum *ſpirituales*, vt maioris illuminationis Spirituſ ſancti; tum *corporales*, vt proſperi ſucceſſus in bello. *Maliſ*; tum *culpa*, vt peccatorum, vel generatim omnium

omnium & quotidianorum, vel speciatim quorundā abnormium: tum *pœna*, vt calamitatum, siue præsentium, siue imminensium.

6. *Ratio ieiunij religiosi*, cernitur in fine & modo eius.

7. *Finis ieiunij* est, vt sit adminiculum pietatis, quo animus spiritusque hominis ad orandum sit expeditior & liberior: ac rursus, vt sit tum intentus & ardens, tum contritus & submissus.

8. *Modus ieiunij generatim* est, vt ab omni cibo & potu ultra consuetum tempus abstineamus; tum vt moderationem adhibeamus, & tantum suscipiamus, quantum natura ferre potest, quantumque ad excitandos sufficit, non verò extinguendos animi sensus. *Speciatim* hic est ieiunium vnius siue prandij, siue cœnæ; & rursus vel vnius duntaxat diei, vel plurimum continue. Atque hic si à prandio abstinetur, cœnæ vsus erit parcus & tenuis: si à cœna, prandij. *Denique* ad modum ieiunij pertinet, vt aliarum quoque corporis deliciarum abstinentia adhibeatur, puta tori conjugalis, musicæ, vestium molliorum, &c.

9. *Varietas ieiunij religiosi* est, quod est publicū vel priuatum *Publicū* est liberum, quod pro re nata indicitur: vel *statū*, quod

celebratur ex institutione Dei, vel ecclesie. *Ex institutione Dei:* vt Leuit. 16. & 23. *Ex institutione ecclesie,* vel *veteris* seu Hebrææ; vt ieiunia quatuor mensium, in captiuitate Babylonica instituta, *Zach. 7. & 8. 2. Reg. 25.* vel *noua;* vt est ieiunium duplex; alterum quod hebdomadatim; alterum, quod annuatim celebratum fuit. *Hebdomadatim:* vt quarta & sexta feriis, id est, diebus Mercurii & Veneris; quibus diebus, quod ad auditionem & meditationem verbi Dei, ad vsum sacramentorum, & ad publicas ac solennes preces conuenirent, à prandio abstinebant. *Annuatim:* vt ieiunium *Quadragesimæ,* & quatuor temporum *Quadragesima,* ante festum Paschatis: quo tempore, quod tum catechumeni, & qui lapsi erant, publicè pœnitentiam agebant, vt in festo illi baptizarentur, hi absoluerentur; tum etiam populus ad meditationem mortis & passionis Christi excitabatur; à plurimum dierum prandii; continue abstinebant. Atq; hic cum cœna vterentur, alii ab aliis cibis liberè, & quoad temperantiam, non quoad conscientiam abstinebant. *Quatuor temporum:* videl prima mensis Martii, secunda Iunii, tertia Septembris; quarta Decembris hebdomada. Quibus temporibus, quod presbyterorum & diaconorum ordinationes celebrarentur, item à prandio abstinebant.

Quæ

Quæ tempora *Asgaria* etiam dicuntur, & vulgo nunc *Quatember*. Hæc ecclesiæ Christianæ ieiunia, vt libere primum sunt instituta, sic ibere, & in diuersis locis dissimiliter olim celebrabantur. *Ieiunium priuatum* est, quod ab homine quouis, proprio arbitrio siue publica, siue priuata incidente necessitate indicitur. *Num. 30. 14. Luc. 2. 37.*

SECTIO 13.

De ceremoniis.

1. **C**eremonia religiosa consideratur quantum ad affectiones, & diuisiones suas.

2. *Affectiones* sunt, conuenire grauitati, decore, & aliis circumstantiis ecclesiæ; excitare hominem interiorem, & illum continere in officio; deniq; rationabilem causam habere.

3. *Diuisio summa* hæc est, quod ceremoniæ religiosæ sunt vel necessariæ, debitæ & præceptæ; vel liberæ, indifferentes & indebitæ: item vniuersales, vel particulares.

4. *Diuisio specialior* est, quod aliæ sunt V. aliæ N. T.

5. *Ceremoniæ V. T.* sunt vel typicæ duntaxat, vel simul morales. *Typicæ* sunt partim

in cultu Leuitico externo, vt in sacrificiis, lotionibus, dedicationibus & vel in adminiculis eius, vt in tabernaculo, templo Salomonico, arca fœderis, propitiatorio, panibus propositionis, candelabro aureo, &c. *Morales simul* sunt vel liberæ, vt vota, ieiunia, &c. vel debitæ & præceptæ, exq; vniuersales, vel particulares. *Vniuersales* totius populi: vt sabbata, festa, sacramenta, discrimen atque abstinentia ciborum mundorum & immundorum. *Particulares*: vt Naziræorum, sacerdotum &c.

6. *Coremonia N. T.* sunt necessariae, vel liberæ. *Necessaria*: vt baptisumus & S. cœna. *Libera* vt aspersio vna vel ter repetita, &c.

SECTIO 14.

Delectus ciborum.

1. **D**electus ciborum est medicus, politicus, vel religiosus: & hic est Ver. vel N. T.

2. *Delectus ciborum V. T.* erat vel necessarius & vniuersalis; quippe à Deo præceptus: vel liber, vt Danielis & sociorum eius.

3. *Delectus ciborum N. T.* est liber & indifferens.

SECTIO IX.

De pœnitentia.

1. **P**OENitentia spectatur in necessitate, partibus & adiunctis suis.

2. *Necessitas pœnitentia* (nempe euangelicæ) est ex mandato Dei, & imperfectione nostra, qua fit vt de die sæpius labamur.

3. *Partes pœnitentia* sunt contritio, & noua obedientia. *Contritio* est in agnitione, & detestatione peccati. *Noua obedientia* est in mortificatione veteris, & viuificatione noui hominis; & hæc iterum est in dilectione Dei & proximi.

4. *Adiuncta pœnitentia* sunt in natura, & circumstantiis eius. *Ibi* sunt eius imperfectio, & quotidiana instauratio: *hic* sunt confessio, satisfactio & indulgentia ecclesiastica, lachrymæ, ieiunium, &c.

L O C V S XXXIX.

De adoptione.

1. **B**eneficia Dei erga ecclesiam, quæ à tribus præcedentibus oriuntur, sunt similiter tria: videl. adoptio, libertas Christiana, & perseuerantia sanctorum.

2. *Adoptio* filiorum Dei constat vnione & communione.

3. *Vnio* est, qua Deus homines credentes Christo vnitos recipit in filios & hæredes, atque ita etiam sibi vnit.

4. *Communio* est, qua Christiani participant bonis & cruce Christi. Est itaque hæc communio lucis & crucis.

L O C V S XL.

De libertate Christiana.

1. **L**ibertas Christiana spectatur in partibus, adiunctis, & speciebus suis.

2. *Partes libertatis Christiana* sunt pax sue tranquillitas conscientia, & securitas ab hostibus spiritualibus.

3. *Adiuncta* eius sunt; inchoari in hac vita, & in altera consummari, longissime differ. à libertate politica &c.

4. *Species* eius sunt: quod libertas Christiana est communis omnium fidelium, vel propria N. T.

5. *Libertas communis omnium fidelium* est.

I. à iustificatione legis.

II. à rigida ipsius e. actione.

III. à maledictione eiusdem; adeoque à potestate Satanae & mortis aeternae.

IV. à dominio & seruitute peccati.

V. ab onere traditionum humanarum.

VL. à

VI. à timore servili in cultu Dei.

6. Libertas propria N. T. est

I. à legibus Mosaicis ceremonialibus, & fo-
rensibus istis, quæ ad pædagogiam veteris
populi & politiam Moïsi erant compara-
ta.

II. in rebus adiaphoris.

L O C U S XLI.

De perseverantia sanctorum.

I. **P**erseverantia sanctorum spectatur in cau-
sis, partibus, & adiunctis suis.

2. *Causæ* sunt paterna Dei voluntas, &
inictum ipsius robur: meritum & effica-
cia Christi: assistentia Spiritus sancti: deni-
que fides: quæ est nostra victoria.

3. *Partes* sunt duæ: perpetua voluntas
siue serium perseverandi propositum, &
actualis continuatio.

4. *Adiuncta* eius sunt: eundem semper
tenorem habere, quantum ad habitum fidei,
spei, & charitatis; qui perpetuo manent;
ac multiplicem interruptionem ad-
mittere, quantum ad actiones, pro-
fessionem, & sensum
istorum habi-
tuum.

L O C U S XLII.

De bonis Dei temporalibus erga
ecclesiam.

1. **E**Xposita sunt beneficia Dei principalia:
Erga ecclesiam: restant accessoria, quæ
sunt huius vitæ temporalis adiumenta.

In his occurrit modus & finis.

2. *Modus* est, quod dantur pro sapien-
tissimo & sanctissimo Dei arbitrio; & tem-
perantur variis calamitatibus, atque iudi-
ciis, puta tentatione, castigatione, marty-
rio &c. denique non dantur omnibus cre-
dentibus, neque etiam æqualiter.

7. *Finis* est communis, vel proprius. *Ille*
respicit omnes electos Vet. & N. Testam.
quibus hæc Dei dona sunt indicia paternæ
Dei curæ erga ipsos, & adiumenta fidei, &
instrumenta virtutis: *hic* respicit fideles
Vet. Testam. quibus hæc bona in terra
Canaan figurabant futuram in cælis feli-
citatem.

L O C U S XLIII.

De ministeriali gubernatione ec-
clesiæ.

1. **E**Xpositum est de principali gubernatio-
ne ecclesiæ: superest, ut exponatur de
gubernatione

gubernatione ministeriali seu externa eiusdem.

Ea est V. vel N. T.

2. Gubernatio ministerialis seu externa ecclesiae Vet. Test. alia est ante politiam Moſis, alia in ista politia. Illa est tum œconomica, partim ante diluuium sub patriarchis, partim post diluuium vsq; ad tempora Nimrodi in familiis sanctorum: tum œconomica & politica simul post tempora Nimrodi, apud gentes profanas & familias patriarcharum iam auctiores quàm antè: hæc est planè ecclesiastica, consistens in exercitiis sacris; quorum alia sunt in ritibus, alia in rebus. Ritus sunt varii: puta sacrificia, vota, ieiunia, sabbata, festa, sacramenta discrimen ciborum, &c. Res sunt corporales, vel spirituales. Corporales: vt architectura & custodia templi, eiusque vasorum & thesaurorum; collectio & cura census sacri ecclesiastici; dispensatio stipendiorum & eleemosynarum. Spirituales: vt verbum Dei & disciplina. Verbum Dei: prædicabatur, & decantabatur partim hymnis, partim instrumentis musicis. Disciplina, siue censura, erat morum, & doctrinæ. Illa erat morum priuatorum in synagoga & correptionibus fraternis; publicis

in presbyterio sanctorum, & synedrio seniorum: *hæc* erat in iudiciis ecclesiasticis, redargutionibus propheticis, reformationibus, & solennibus conuentibus seu conciliis. Hic agendum est de *ministris ecclesie*. V. T. usque tum ordinariis, tum extraordinariis.

3. *Gubernatio ministerialis seu externa ecclesie N. T.* consideratur ratione personarum, à quibus fit; & modi, quo fit.

Persona sunt ecclesiasticæ, vel seculares.

4. *Persona ecclesiastica N. T.* spectantur in officio & potestate communi, vel distinctis gradibus. V. T. dicuntur *ministri ecclesie*.

5. *Officium & potestas communis* est doctrinam veram tradere & disciplinam sanctam constituere aut vindicare, pœnis tantum spiritualibus.

6. *Distincti gradus* sunt, quod alii sunt superiores, alii inferiores. V. T. dicuntur *hierarchia ecclesie*.

Superiores iterum sunt primarii, vel secundarii. *Primarii* sunt extraordinarii: vt prophetæ, apostoli & euangelistæ. Horum *vocatio* est immediata & extraordinaria: *qualitas* quod nō possunt errare in doctrina promulganda: *potestas* absoluta, circa doctrinam & disciplinam. *Secundarii* sunt pastores & doctores. Horum *vocatio* est
me-

mediata, vel composita, ita ut sit mediata & immediata simul: *qualitas* est, quod possunt errare in doctrina: *potestas* est limitata circa doctrinam & disciplinam. *Ibi* sunt alligati ad scripturam sacram, & subiecti iudiciis ecclesiasticis: *hic* sunt alligati, quisque ad consensum ecclesie suae. *Inferiores* sunt seniores, qui appellantur, & diaconi seu eleemosynarii. In secundariis & his inferioribus spectanda est tum *electio*, *probatio*, *missio*, *inauguratio* seu ordinatio, & *depositio* seu exauhoratio: tum *functio* seu officium speciale.

5. *Persona* seculares in ecclesia debent ministris ecclesie obedire, & alimenta praebere.

Modus huius gubernationis sequitur. Est autem externa illa gubernatio ecclesie partim ecclesiastica, partim politica, partim economica.

8. *Ecclesiastica gubernatio* vsitate dicitur regimen ecclesiasticum, & politica ecclesiastica, cuius occurrunt periodi, & partes.

9. *Periodi* sunt tres: videlicet regiminis huius constitutio, degeneratio, & emendatio.

10. *Partes* sunt potestas ordinis, & iurisdictionis.

11. *Potestas ordinis* est primaria, vel secunda.

cundaria. *Primaria* est in prædicatione verbi & administratione sacramentorum: *secundaria* in constitutione canonum ecclesiasticorum, curatione bonorum ecclesiasticorum, & decisione controuersiarum in concilio, vel extra concilium.

12. *Concilii ecclesiastici* videndæ sunt species & forma. *Species*: quod sit generale, vel particulare; & *Illud* œcumenicum, vel nationale, hoc prouinciale, vel diœcesanum seu classicum.

Forma spectatur in antecedentibus, connexis & consequentibus.

13. *Potestas iurisdictionis ecclesiastica* dicitur *potestas clauium*. Eius occurrunt partes & species. *Partes* sunt solutio & ligatio. *Species* sunt clavis doctrinæ, & disciplinæ. *Clavis doctrinæ* est in prædicatione verbi, & diiudicatione ceremoniarum. *Clavis disciplina* est in disciplina ecclesiastica; quæ est communis, vel propria. *Communis* est tum in admonitione solitaria, socia & presbyterali, tum in suspensione à sacris, & excommunicatione. Quibus omnibus respondere debet *satisfactio canonica* seu ecclesiastica; quam excipit *absolutio*. *Propria* est, quæ concernit solos ecclésiæ ministros.

14. *Gubernatio politica ecclesiæ* concernit officium magistratus circa ecclesiâ.

15: Gubernatio œconomica ecclesie concernit officium patris & matris familias circa ecclesiam.

L O C U S XLIV.

De hostibus ecclesie.

HAftenus considerata fuit ecclesia in se: nunc est consideranda oppositè, quantum ad hostes suos.

1. Hostes ecclesie in genere sunt extra ecclesiam, vel in illa, sunt aperti, vel dissimulati, capitaliores, vel mitiores &c. in specie sunt athei, Epicurei, blasphemii, magi, idololatræ, hypocritæ, apostatæ, hæretici, schismatici, & nominatim magnus ille Antichristus, qui κατ' ἐξοχὴν sic appellatur.

2. Circa antichristum oportet attendere periodos, notas, & ecclesiam ipsius.

3. Periodi antichristi sunt: Antichristus nascens, regnans, reuelatus, destructus, & reuiuiscens post mille annos, de quibus Apoc. 10.

4. Nota antichristi sunt varix; quæ reuocantur ad locum, tempus, doctrinam, potestatem, opera, flagitia, & interitum: videlicet quod in ipsa Româ sit seffurus, diu

diuisa & collapsa Romana monarchia
 exiturus, aduersarius Christo futurus
 quantum ad doctrinam & v. tam, pot. sta-
 tem spirituale & secularem exereiturus,
 signa & miacula editurus &c.

5. *Ecclesia antichristi* constat ex clericis,
 & laicis.

L O C U S XLV.

De sacramentis in genere.

1. **E**Xposita est promulgatio fœderis gratia:
 Restat ipsius obsignatio.

*Ea fit per sacramenta: quorum conside-
 ratio est generalis, vel specialis.*

2. *Sacramenta in genere considerantur:
 absolute, vel comparatè.*

*Absolute spectantur in substantia & cir-
 cumstantiis: & substantia iterum in causis
 & affectionibus.*

3. *Cause sacramentorum sunt hoc or-
 dine:*

I. *Efficiens seu fundamentum, ex parte
 Dei est verbum institutionis, quod conti-
 nerur præceptione & promissione; ex parte
 hominis est fides, historica in hypocritis,
 salifica in electis. Atq; hinc, ex hoc nem-
 pe gemino fundamento, existit unio sacra-
 mentalis.*

II. *Materia est res terrestris & cœlestis,
 siue:*

siue externa & interna Vitate appellant
 signum & signatum. *Signum* est *substantia*,
 vt aqua, panis, agnus: vel *actio*, seu ritus &
 ceremonia, vt circumcisio in certa corpo-
 ris parte, ablutio & manducatio externa
 siue corporalis. *Signatum*, siue res signata,
 est similiter *substantia*, vt Christus cum o-
 mnibus suis beneficiis: vel *actio*, eaq; Dei,
 vel hominis.

III. *Forma*: est interna, vel externa. *In-
 terna* rursus est sacramenti relate & partia-
 liter, vel absolute & totaliter considerati.
Ibi est significatio sacramentalis, quæ est
 posita partim in analogia signi ad rem si-
 gnatam, partim in *mutua relatione* vnus
 ad alterum: *hic* est actio interna, quæ cum
 externa in legitimo vsu coniungitur. Ex
 hac forma sequuntur tria. 1. præsentia
 Christi realissima. 2. communicatio sa-
 cramentalis & spiritualis simul. 3. vene-
 ratio sacramenti. *Externa* forma est actio
 sacramentalis: quam sequitur communi-
 catio sacramentalis.

IV. *Finis*: est præcipuus, vel subordina-
 tus. *Præcipuus* est: vt sacramenta sub signa
 docentia siue significantia, ob signantia, &
 præsentia, idque in legitimo vsu, qui est
 in eo, vt sacramenta à Deo instituta, ab
 his, quibus instituta sunt, ad finem, cui de-
 stinata sunt, vsurpentur. *Subordinatus* est:

vt sint testificatio nostræ gratitudinis & officii erga Deum, signa societatis ecclesiæ & confessionis publicæ, notæ professionis discernentes ecclesiam ab aliis gentibus, vincula mutux dilectionis & concordix in ecclesia, &c.

4. *Affectiones* sunt habere signum externum ex ordinatione diuina; admittere mutationem significatione vsus, seu vocationis & officii; constare vnione signi & signati relatiua & pactionali; esse organa siue instrumenta gratiæ, non physica, sed *spiritualia*; admittere phrasas vel proprias, vel metonymicas, quæ vsitate dicuntur sacramentales; denique esse sacrificia eucharistica.

5. *Circumstantiæ* sunt variæ: puta locus, tempus, ceremoniæ diuinæ vel ecclesiasticæ, &c.

6. *Sacramenta comparatè* spectantur in conuenientia, & differentia sua. *Comparantur* autem vel cum verbo, vel inter sese, & inter sese non vno modo. Nam sacramenta V. & N. T. comparantur inter se: vel sacramenta Ver. Testam. inter se: vel denique sacramenta N. Testam. inter sese.

L O C U S XLVI.

De sacramentis V. T.

1. **S**acramenta in specie sunt V. vel N. Test.
 Vtrobique autem est sacramentum aliud
 initiationis & regenerationis, aliud confir-
 mationis & nutritionis.

2. Sacramenta V. T. sunt ordinaria, vel
 extraordinaria.

Ordinaria erant duo: circumcisio & pa-
 scha.

3. *Circumcisio* spectatur in forma, eaq;
 tum externa, tum interna; & vsu: atque hic
 est respectu Iudæorum, Christi, & fide-
 lium in N. Testament. *Respectu Iudæorum*:
 quibus externa resectio præputii semel fa-
 cta, internam circumcisionem (quam apo-
 stolus *Coloss. 2. II.* vocat *εχειροτομησις*) adeo-
 que internam peccatorum abolitionem &
 regenerationem, & incorporationem in
 Christum adoptionemque in populum
 Dei, per & propter Christum exhibendum,
 significabat, & obsignabat; & hæc tanta
 bona in legitimo vsu exhibebat. Simul
 autem hoc sacramentum erat testimo-
 nium promissionis de venturo Messia;
 & significabat, ex posteris Abraha-
 mi semen benedictum venturum esse.

Re-

Respectu Christi circumcisio fuit signum, communionis cum populo Dei, ipsum nempe esse verum Israelitam. Deinde illius circumcisio sanctificauit veterum circumcisionem. *Respectu fidelium in Nou. Testam.* hic est vsus circumcisionis, vt illius historica recordatio nos commonefaciat de circumcisioe interna, quæ nunquam non in ecclesia est necessaria.

4. *Pascha* spectatur in forma, eaque tum externa tum interna, & vsu: atque *hic* est respectu Iudæorum, Christi, & fidelium in N. Testam. Et primo quidem *Iudæis* per postium consperisionem & properam agni affati manducationem, quotannis semel, manducatio Christi venturi, & liberatio corporalis ex Ægypto, & spiritalis ex potestate Satanæ, atque ita continua in Christo venturo nutritio & viuificatio significabatur & obsignabatur; & hæc tanta bona in legitimo vsu exhibebantur. Deinde *Christus* celebrauit Pascha, tum quod esset Iudæus, tum vt sanctificaret hoc sacramentum. Denique *nobis* recordatio historica agni Paschalis ob oculos ponet Pascha nostrum, quod est Ies. s. Christus.

5. *Sacramenta extraordinaria V. Testam.* fuerunt varia: vt baptismus in diluio, nube,

nube, & transitu maris rubri; arca Noe; ignis è cœlo, comburens sacrificia; cœna mannae & aquae ex petra profluentis; serpens æneus; effusio sanguinis victimarum; terra Canaan; tabernaculum; templum; arca fœderis, &c. Ex his *duo* quodammodo respondent sacramentis N. T. videl. baptismus ille triplex in diluuiio, nube, & mari rubro; & cœna mannae & aquae ex petra profluentis.

L O C U S XLVII.

De Baptismo.

1. *Sacramenta N. Testam.* sunt duo: baptismus & iacta cœna. Ille baptismo, hæc agno paschali successit, & vicissim respondet.

2. *In baptismo* attenditur substantia & circumstantia.

3. *Substantia* baptismi cernitur in ipsius institutione, necessitate, forma, affectione, & usu.

4. *Institutio* facta est diuinitus per Iohannem *Matth. 21. 25.*

5. *Necessitas* non est absoluta, siue præcisa, sed ex hypothese præcepti & medii.

5. *Forma baptismi interna* est partim in analogia & relatione, partim in actione inter-

interna, prout nempe baptismus confide-
tur partialiter, vel totaliter: *externa* est in
actione sacramentali.

6. *Affectio baptismi* est: administrari se-
mel; à ministro ecclesiae legitimè vocato;
Christianis, qui nondum sunt baptizati; in
nomine Christi.

7. *Vsus* est primarius, vel secundarius.
Ibi est significatio, obsignatio & præbitio
ablutionis peccatorum; item sepultura ve-
teris & resurrectio noui hominis; denique
adoptio: *hic* est externa in ecclesiam visi-
bilem insertio, membrorum Christi con-
iunctio, professionis nostræ significatio,
& ab omnibus infidelium cœtibus disso-
ciatio.

8. *Circumstantia* sunt istæ. 1. baptismum
administrare tum adultis, tum infantibus
Christianis. Et horum baptismus dicitur
pædobaptismus. 2. adhibere in baptismo
formulam verborum vsitatam: siue illam,
*Baptizo te in nomen, siue in nomine Patris, Fi-
lii, & spiritus sancti*; siue istam, *Baptizo te
in nomen, siue in nomine Christi*. 3. disci-
men inter baptismum Iohannis & Christi,
seu discipulorum Christi. 4.
locus, tempus, testes
&c.

L O C U S XLVIII.

De sacra cœna.

1. **I**N sacra cœna, quæ variis nominibus appellatur, oportet attendere substantiam & circumstantiam.

2. *Substantia* cernitur in ipsius institutione, necessitate, forma, affectione, & usu.

3. *Institutio* facta est diuinitus per Christum.

4. *Necessitas* est præcepti & medii.

5. *Forma externa* est in actione externa, quæ est partim ministri administrantis, partim hominis usurpantis. *Ibi* est consecratio symbolorum, fractio panis, fusio vini, & distributio: *hie* est sumtio & fruitio symbolorum. *Interna* est partim analogia signi & signari, & mutua relatio eorundem: partim actio interna, eaq; Spiritus S. & hominis credentis. In priori forma spectatur manducatio sacramentalis, in posteriori spiritualis.

6. *Affectio sacra cœna* est: administrati solis adultis, sæpe, à ministro legitime vocato; admittere consecrationem moralium; habere phrasin metonymicam, vel propriam; esse epulum constans ex vero pane

pane & vino; requirere probationem sui,
&c.

7. *Vsus primarius* est commemoratio seu recordatio mortis Christi, quæ circumscribitur significatione, obsignatione & præbitione sacramentali corporis & sanguinis Christi, hoc est, omnium beneficiorum morte Christi partorum: ita ut unio & communio cum Christo, ac participatio omnium beneficiorum eius sit *finis internus* huius sacramenti. *Secundarius* est, ut sit tessera fidelium, symbolum resurrectionis mortuorum, vinculum charitatis mutux, &c.

8. *Circumstantia* sunt variæ: puta de pane azymo vel fermentato; de vino rubro vel albo, de vino mero vel diluto; de quotidiana, hebdomadaria, menstrua, bimestri, trimestri, & usurpatione huius sacramenti, de calice, vel alia forma poculi; de loco, &c.

L O C U S XLIX.

De ultimo Domini ad- uentu.

1. **V**idimus executionem predestinationis, qua fit in hac vita: superest illa, qua fit post hanc vitam.

Ea

Ea spectatur communiter, vel singulariter: & communiter rursus in ultimo Domini aduentu, resurrectione carnis, & ultimo iudicio.

1. *Ultimus Domini aduentus* spectatur in assertione seu certitudine, modo, tempore, & fine.

3. *Assertio* est, quod certo sit futurus.

4. *Modus* est, quod sit futurus gloriosus, subitus & improuisus.

5. *Tempus* erit in fine seculi. Id vero nobis est incertum. Sunt tamen quædam ipsius *signa*: vt conuersio Iudæorum, diulgatio euangelii per vniuersum orbem, felicitas ecclesiæ per mille annos, quam excipiet grauissima persecutio sub Antichristo reuiuiscente. *Apoc. 20.*

6. *Finis* est partim mutatio huius seculi: siue mundi, partim murati conseruatio perpetua. *Mutatio* erit partim destructio, partim renouatio seu instauratio. *Conseruatio* erit domiciliorum, vel incolarum.

L O C V S L.

De resurrectione carnis.

1. **R**esurrectio carnis spectatur in assertione & modo.

F.

2. Af-

2. *Affertio* est, quod certo sit futura.
3. *Modus* est respectu mortuorum, & viventium. *Mortui* sic excitabuntur, vt eadem numero caro, quæ cecidit, resurgat. Huius itaque resuscitationis partes duæ sunt: restitutio corporum, & viuificatio *Viuu*, quos deprehendet vltimus ille dies; compendio mortis per demutationem extinguentur subitò, & subitò quoque excitabuntur, vt scite loquitur *Terrullianus de resurrect. carn. cap. 41.* *Vtrique* autem accipient corpora libera à statu vitæ animalis. Ex his colligitur, quod resurrectio futura sit vniuersalis, subitanea, & ita comparata vt nihil huius vitæ animalis introducat.

L O C U S II.

De vltimo iudicio.

1. **I**udicium vltimum spectatur in assertione, & modo.
2. *Affertio* est, quod certo sit futurum.
3. *Modus* est in vniuersalitate, & processu.
4. Iudicium hoc erit vniuersale, respectu piorum & impiorum, angelorum & hominum.
5. *Processus* erit iudicialis. In eo itaque erunt

erunt personæ, causæ cognitio, & sententiæ tum dictio, tum executio.

6. *Persona*, sunt iudex, iudicandi, assessores. In *iudicandis* spectatur citatio, separatio, & locatio ad dextram, vel sinistram.

7. *Causa cognitio* erit admirabilis, accurata, & plena.

8. *Sententiæ dictio*, seu promulgatio, erit confirmatio & declaratio primæ seu particularis iudicii, hoc est, istius sententiæ, quæ pronuntiatur in hoc seculo, partim in verbo Dei, partim in conscientiis nostris.

9. *Sententiæ executio* est in retributione æterna; quæ est præmiorum, & pœnarum æternarum. *Ibi* est honorum angelorum solennis glorificatio, & hominum electorum assumptio in cælum: *hic* damnatorum angelorum & hominum detrusio in infernum.

L o c u s LII.

De vita æterna.

1. **E**xecutio prædestinationis post hanc vitam singulariter spectatur in vita & morte æterna: quibus etiam æternitas, liberatio à statu vitæ animalis, & denique vita natu-

ræ sunt communia, tamen in reliquis est differentia longe maxima.

2. *Vita æterna* spectatur in causis, partibus & gradibus suis.

3. *Causa* sunt tres. 1. *impellens*; & *deus* Dei. 2. *meritoria*; satisfactio Christi. 3. *organica*; fides & bona opera, quibus hæc merces dabitur ex gratia; utpote quæ est prorsus euangelica.

4. *Partes vita æterna* sunt gloria, & gaudium æternum beatorum angelorum & hominum. *Gloria æterna*, quantum ad homines, est animæ corporis, & totius hominis. *Gloria æterna anima* est in sapientia, iustitia, & sanctitate perfecta: *corporis* in incorruptibilitate, agilitate, pulchritudine, claritate seu fulgore, & harmonica conspiratione cum anima: *totius hominis* in plena conformitate cum Deo, fruitione Dei immediata, fruitione bonorum cœlestium, & mutua sanctorum communionem. *Gaudium æternum* est ineffabilis ex vita illa & gloria continuè & sine fine fluens suauitas.

5. *Gradus vita æterna* erunt tum inter angelos, tum inter homines; & rursus inter hos pro mensura donorum; quibus quisque in hac vita fuit præditus; & pro officiorum quæ in hac vita obiit, diuersitate;

litate; & denique pro passionum & afflictionum huius vitæ multitudinem ac magnitudine. Itaque primum maior & perfectior erit angelorum, quam hominum beatitudo: & inter homines etiam rursus erit discrimen.

LOCVS LIII.

De morte aterna.

1. **M**ors aterna spectatur in causis, partibus, & gradibus suis.

1. *Cause* sunt duæ. 1. *meritoria*; perseverantia in peccato aduersus legem, vel euangelium. 2. *impellens*; iustitia Dei puniens.

3. *Partes mortis aternae* sunt miseria & tristitia æterna damnatorum angelorum & hominum. *Miseria aterna* est in cruciatu & ignominia. *Cruciatu* est tum angelorum, tum hominum damnatorum; *Angelorum damnatorum cruciatu* respondet naturæ ipsorum spirituali. *Hominum damnatorum cruciatu* erit tum animi, tum corporis. *Ignominia* est in deformitate ac priuatione fruitionis Dei bonorumque cælestium. *Tristitia*, siue dolor, miseriam consequetur vt individuum ipse comens.

4. Gra-

4. Gradus mortis aeternae respondebunt
multitudini & magnitudini peccatorum,
exacta nempe proportione, quae
solet dici arithme-
tica.

SOLI DEO GLORIA.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

C
I.
II.
T

35942

35912

ULB Halle 3
004 180 429

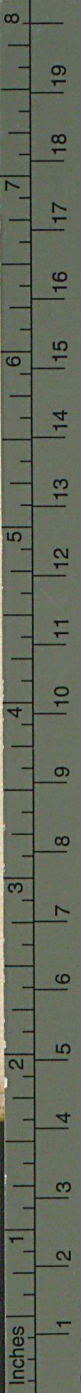
sl.

VD 17

12

B.I.G.

Farbkarte #13

Joh. Ludw. v. Huttenlocher
SYNOPSIS

THEOLOGICÆ

Exhibens

Oeconomiam singulorum locorum
communium theologi-
corum:

Studio

JOHANNIS-HENRICI ALSTEDIT.

HANOVIAE,
Impensis Conradi Eyfridi,

M DC XXVII.

1627

